

Anuari 19

Memòria anual de l'Associació
Cultural Sant Fructuós

*Iam non deerit vobis pastor nec deficere poterit caritas et
repromissio Domini tam in hoc saeculo quam in futuro, hoc
enim quod cernitis, unius horae videtur infirmitas.*

(Passio Fructuosi, IV)

Anuari 19

Memòria anual de l'Associació
Cultural Sant Fructuós

Edita // Associació Cultural Sant Fructuós

Disseny // Andrés González Ramos

Impressió // Impremta Torrell

Direcció de la publicació // Susana Fernández García

Col·laboradors // Jordi Bertran Luengo, Jesús Blanco Calvo,
Joan Cavallé Busquets, Andreu Muñoz Virgili, Míriam Ramon
Mas, Francesc Rodríguez Martorell, Imma Teixell Navarro,
Joan Andreu Torres Sabaté, Maria Elena Virgili Bertran

Portada // Foto: Mitjans de Comunicació Social de
l'Arquebisbat de Tarragona

Contraportada // Logo aniversari passió: Elisenda Rosàs Tosas

Dipòsit Legal // T-84-2014

- Pàg. 5 Salutació**
Maria Elena Virgili Bertran
- Pàg. 7 Presentació**
Imma Teixell Navarro
- Pàg. 9 Memòria d'activitats de l'any 2019**
Míriam Ramon Mas
- Pàg. 15 Teatre del segle XVIII dedicat a sant Fructuós**
Jordi Bertran Luengo
- Pàg. 23 La representació de la litúrgia eucarística del cristianisme primitiu en la obra teatral de «*La Passió de sant Fructuós*»**
Andreu Muñoz Virgili
- Pàg. 29 Un taller de vidre d'inicis del segle VIII dC al suburbi portuari de Tarragona**
Francesc Rodríguez Martorell
- Pàg. 34 Fructuós i els primitius cristians de Tarragona**
Joan Cavallé Busquets
- Pàg. 39 Trenta anys de *La Passió de sant Fructuós*, trenta anys d'un projecte de fe i cultura**
Jesús Blanco Calvo
- Pàg. 40 Sant Fructuós i Santiago Padrós**
Joan Andreu Torres Sabaté
- Pàg. 42 Llista de socis**

Salutació

Maria Elena Virgili Bertran

Directora de la Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

Foto: Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

És un plaer poder deixar unes paraules escrites en aquest anuari. Quan em van fer la proposta no vaig dubtar gens en acceptar. Conec a l'Andreu, a l'Imma i moltes altres persones que formen part de l'Associació i sempre he pensat que sou un gran equip. M'han vingut al cap un seguit de paraules que podrien servir per definir o qualificar l'Associació Cultural Sant Fructuós, són entusiasme, rigor, participació, implicació, cohesió i segur que n'hi ha moltes més....

Heu sabut transmetre amb **entusiasme** la història i l'arqueologia de la ciutat, fer-la sentir propera. L'heu fet entenedora d'una manera didàctica. Qui coneix la història i el patrimoni se l'estima i si l'estimes, el poses en valor, en tens cura, el defenses i pots transmetre'l i ajudar a difondre'l.

Heu fet possible la **participació** de persones de diferents edats, procedències i ideologies i heu sabut cohesionar-les al voltant d'un projecte que s'ha anat fent cada vegada més gran. A més, teniu la capacitat de saber transmetre el coneixement del passat als més joves. Serà aquest jovent i els més petits els que agafaran el relleu amb força ja que els heu fet també partícips del projecte. Amb la representació de La petita Passió de sant Fructuós es pot ben dir que el futur de l'associació està garantit.

Si una cosa us caracteritza és el rigor històric en tot allò que empreneu, que de vegades comença només com un desig o un somni però que acaba sent una realitat. L'excel·lent treball de documentació que hi ha darrera és molt important. Al capdavant hi ha persones molt ben preparades, treballadores i bones co-neixedores de la història.

Una altra paraula que em ve al cap al pensar en vos-altres és **implicació**. Heu aconseguit implicar tant els ciutadans com les associacions, les entitats i les institucions en un projecte pel bé comú. No és una tasca gens fàcil però tampoc és impossible i crec que en l'èxit hi té molt a veure el rigor i l'entusiasme que us caracteritza i us he comentat més amunt. El patrimoni paleocristià és conegut i valorat gràcies a la tasca que esteu portant a terme dia a dia.

De vegades, m'atreviria a dir fins i tot que massa vegades, no hi ha suficients recursos econòmics per arribar a on es voldria però això no és excusa ni impediment per posar-se mans a la feina. El que sí que hi ha, i ho demostreu constantment, són moltes ganes de fer i d'arromangar-se per tirar endavant nous projectes. L'esforç i la il·lusió de molts per aconseguir un objectiu amb el granet de sorra que cadascú aporta fa que, quan s'aconsegueix l'objectiu, la satisfacció i la felicitat siguin compartides i es multipliquin.

El treball portat a terme ha tingut el seu merescut reconeixement, heu rebut diversos premis al llarg de la vostra trajectòria, però en voldria destacar un. El Premi de Difusió Eutyches que atorga el Consell Comarcal del Tarragonès. Va ser l'any 2012, i vaig tenir la sort de formar part del jurat del premi i el goig de ser l'encarregada de lliurar el guardó al Joaquim Galià al Teatre Metropol.

Voldria aprofitar aquest espai per felicitar-vos amb antelació pels 30 anys que es compleixen aviat de la primera representació de la Passió. Era l'any 1990 i va ser el primer grup de reconstrucció històrica de Tarragona, va ser els pioners. Després han continuat altres associacions i col·lectius recreant diversos aspectes i períodes històrics de la ciutat.

Em fa especial il·lusió el vostre aniversari perquè la Biblioteca Hemeroteca Municipal l'any 2020 compleix 35 anys, així que hem anat creixent en paral·lel. Nosaltres com a biblioteca local hem anat seguint la trajectòria de l'Associació aplegant i conservant les publicacions monogràfiques i periòdiques, els audiovisuals i les notícies aparegudes a la premsa de les representacions de la Passió i de totes les activitats que heu portat a terme. L'Anuari és una mostra del rigor i la qualitat de la feina ben feta. Les col·laboracions, les imatges i la cura en la impressió són una bona carta de presentació i un document per a la memòria.

Per tot això desitjo que continueu amb tan d'entusiasme com fins ara i que puguem anar creixent plegats com a mínim per 30 anys més.

Presentació

Imma Teixell Navarro

Presidenta de l'Associació Cultural Sant Fructuós

Foto: Imma Teixell Navarro

Amigues i amics,

Encarar aquest escrit com a ploma visible de tots vosaltres, em representa tot un honor i, a la vegada, exigeix mostrar sense vacil·lacions que aquestes paraules són el mitjà per fer-vos arribar l'agraïment de tota la Junta per la vostra confiança i comprensió, així com per la vostra implicació i generositat envers l'Associació.

Aquest ha estat un any de canvi i renovació. De ben segur, aquest nou cicle de l'Associació no ha pretès en cap moment tenir un caràcter diferenciador ni oposat a l'anterior. La nova Junta, ara ja amb un any d'antiguitat, es va plantejar des del primer moment ser continuista i lleial als objectius de l'entitat. No podia ser d'una altra manera. Construir, treballar per un objectiu comú..., sempre en comunitat i amb magnanimitat. Aquest fou un dels llegats que vam heretar i que vam adoptar com a postulat. Creiem fermament que no podem de deixar de filar, de teixir sense pausa amb ajuda de tots vosaltres. Sí, els fils més antics són fermes i estables i s'uneixen a aquells nous o renovats, i s'entrellacen per assolir, sempre junts, els propòsits de l'Associació.

I ara n'és i serà un bon moment inicial per demostrar-ho. Encetem un nou any durant el que celebrarem els 30 anys de la primera representació de

la Passió de sant Fructuós. Ens hem proposat, entre altres, representar la Passió per celebrar aquesta efemèride. Una representació que hem d'adaptar als nous temps, econòmicament parlant, i a diverses eventualitats d'espai i de recursos. Hem de comptar amb el recolzament d'institucions i d'entitats per a poder portar-ho a terme i, a la vegada, confiem amb tots vosaltres per fer-ho realitat. I aquí sabem que està la nostra força... podem seguir filant, sumant esforços, conjuminant diverses maneres de sentir i de fer, afrontant les dificultats però sempre feinejant amb il·lusió.

Durant aquest any passat hem intentat posar ordre i preparar-nos pel nou repte. No n'és gaire de diferent dels que ja hem viscut plegats però tenim el desafiament de seguir donant a conèixer a tota la societat la figura de sant Fructuós i dels seus diaques, la seva essència i el seu significat històric, així com la seva importància per a entendre les nostres arrels cristianes. I, com no, reconèixer en ells el missatge de serenitat i comunió que ens van llegar, i que cal impulsar i reivindicar com a missatge universal.

Com veureu, l'Anuari que teniu a les mans vol ser el punt de partida d'aquesta celebració. La sempre amable Elisenda Rosàs ha dissenyat un logotip, una imatge que ens acompanyarà durant aquest any. La

dissenyadora ha realitzat la superposició de tres estrats i cito les seves paraules que resumeixen el seu treball: *“El primer estrat conté la palma i representa el martiri real de sant Fructuós; el segon estrat, una mica més fosc que el primer, representa el martiri del sant descrit a les actes, que limiten necessàriament la història del martiri real; i el tercer estrat, com una finestra, representa la recreació que vosaltres feu de les actes martirials”*.

Només em resta agrair a totes les persones que han fet possible aquest nou Anuari: a la directora de la revista Susana Fernández; a Maria Elena Virgili per la gentil i propera salutació; a en Jordi Bertran per ensenyar-nos que en altres espais i en altres temps sant Fructuós era representat; a l'Andreu Muñoz

Virgili per mostrar-nos les bases històriques d'un trosset de la nostra Passió; a Francesc Rodríguez per apropar-nos, a partir de l'arqueologia de camp i de la recerca, a una *Tarraco* hereva i marcada pels fets ocorreguts a l'amfiteatre romà l'any 259 d.C.; a en Joan Cavallé que, conjuntament amb l'Escola de Lletres de Tarragona, honraren encara més l'atorgament del Premi Tàrraco a l'Associació l'any 2018; al nostre Fructuós, Jesús Blanco, que posa veu als records d'aquell grup de joves que iniciaren l'aventura de la Passió de sant Fructuós; a Joan Andreu Torres per fer visible una obra artística de Fructuós a Tarragona; i als incansables Andrés González i Míriam Ramon, per dissenyar l'Anuari i posar lletra a totes les activitats de l'Associació.

Memòria d'activitats de l'any 2019

Míriam Ramon Mas

Secretària ACSF

21 de gener de 2019: Diada de sant Fructuós, sant Auguri i sant Eulogi

Com cada any l'ACSF va ser l'encarregada d'organitzar a l'amfiteatre de Tarragona la pregària i la lectura de la *Passio Fructuosi*. La celebració va ser presidida pel Sr. Arquebisbe de Tarragona, Mons. Jaume Pujol Balcells, el qual va fer lectura de la *Passio* juntament amb els socis de l'ACSF Susana Fernández i Pau Melero.

Al vespre, diversos membres de l'ACSF van assistir a la inauguració de la primera fase del Jardí Bíblic al Museu Bíblic Tarraconense. Un espai pedagògic situat al pati interior de la Casa dels Concilis que, a partir d'ara, esdevindrà una sala bíblica més. L'ACSF ha col·laborat amb aquest projecte finançant una lona que emmarca la imatge de sant Fructuós de l'escultor tarraconí Bruno Gallart, que es troba en aquest espai. L'acte d'inauguració va ser presidit pel Sr. Arquebisbe, Mons. Jaume Pujol i va comptar amb l'assistència del vicari general de l'arxidiòcesi, Mn. Joaquim

Fortuny, el director general d'afers religiosos de la Generalitat, Sr. Marcel·lí Joan, l'alcalde de Tarragona, Sr. Josep Fèlix Ballesteros, el diputat de la Diputació de Tarragona, Sr. Mateu Montserrat i el president del Consell Comarcal del Tarragonès, Sr. Daniel Cid, entre d'altres. A continuació es va assistir a la Missa Pontifical de sant Fructuós a la Catedral de Tarragona.

27 de gener de 2019: Diada de l'ACSF

Als locals de l'ACSF va tenir lloc la XIXa Assemblea anual de socis, una assemblea molt significativa ja que un dels punts de l'ordre del dia era la renovació de la junta directiva. Segons l'article 14.7 dels estatuts de l'ACSF, cada dos anys s'han de renovar la meitat dels membres de la junta. Els càrrecs a renovar en aquesta assemblea eren els de vicepresident, secretari, vicetresorer i tres vocals. El mateix article cita: "La presentació de candidatures es faran cada dos anys, segons resta indicat anteriorment, essent necessària l'antiguitat de dos anys com a mínim per

Fotos: Miquel Sanchís Bernabeu

Fotos: Miquel Sanchis Bernabeu

a presentar-se com a president, vicepresident, secretari, vicesecretari, tresorer i vicetresorer, i l'antiguitat d'un any com a mínim per a presentar-se com a vocal". Així doncs segons l'explicat, el president Andreu Muñoz Melgar va exposar a l'assemblea que s'havia presentat una nova candidatura formada per: presidenta: Imma Teixell Navarro; vicepresident: Andreu Muñoz Virgili; secretària: Míriam Ramon Mas; vicesecretària: Gisela Pallejà Padró; tresorer: José Luis Ibáñez Tatay; vicetresorera: Dolores Filgueras González; vocals: Joan Magí Ferré, Leonor Fernández Casanovas, Susana Fernández García, Andrés González Ramos, Dolors Iglesias Torrellas i Maria Melero Cugat. La candidatura va ser sotmesa a votació i aprovada per tots els assistents. Cal destacar la gran tasca que el fins ara president de l'ACSF Andreu Muñoz Melgar ha realitzat al llarg de tots aquests anys. Com ell ha definit moltes vegades, l'ACSF ha estat per ell un fill més, per tant un projecte de vida pel qual ha lluitat de manera incansable. Gràcies a l'esforç de l'Andreu i de les diverses persones que l'han acompanyat al llarg d'aquests anys en les diferents juntes directives, la figura dels màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi no ha quedat oblidada i s'ha aconseguit posar en relleu el patrimoni paleocristià de la ciutat de Tarragona. Moltes gràcies Andreu per tota la tasca realitzada, la nova junta directiva, encapçalada per

la presidenta Imma Teixell pren el relleu de l'ACSF en un dolç moment.

Després de l'assemblea es va celebrar l'eucaristia a la parròquia de sant Pere i sant Pau Sescelades i seguidament es va assistir al sopar de germanor, al restaurant *Les Fonts de Can Sala* on es va retre homenatge a Mn. Josep Pascual Palau, soci de l'ACSF i que sempre ha mostrat el seu recolzament i entusiasme a totes les activitats que s'han dut a terme a l'Associació, especialment durant l'Any Jubilar de sant Fructuós on es va convertir en la cara amable d'acollida dels grups de peregrins al Seminari de Tarragona.

22 de març de 2019: Organització viacrucis beat Marià Mullerat

A l'amfiteatre de Tarragona, a les 19.00 h, va tenir lloc un viacrucis amb motiu de la beatificació del Dr. Marià Mullerat i Soldevila, nascut a Santa Coloma de Queralt el 1897 i mort en el decurs de la Guerra Civil. El seu procés de beatificació es va iniciar l'any 2003 i el dia 23 de març va tenir lloc a la Catedral de Tarragona la seva beatificació, on la presidenta Imma Teixell hi va assistir com a representant de la nostra entitat. L'ACSF, a petició de l'Arquebisbat de Tarragona, va ser l'encarregada d'organitzar el viacrucis coordinant la simbologia i l'atenció als assistents.

10 i 11 de maig de 2019: *La Nina d'Ivori: història d'un enterrament*

En el marc del festival Tarraco Viva l'ACSF va dur a terme novament a la Necròpolis paleocristiana de Tarragona la representació de *La Nina d'Ivori: història d'un enterrament*. L'activitat, coorganitzada amb el Museu Nacional Arqueològic de Tarragona, va constar d'una recreació històrica a través dels espais del jaciment i visita comentada a càrrec d'Andreu Muñoz Virgili el qual anava explicant la història d'aquesta peça i les curiositats que l'envolten. La representació

es va dur a terme durant els dos dies amb passis en català i castellà a les 21.00 h i 22.30 h, amb un gran èxit d'assistència.

28 de maig de 2019: Visita amb el Sr. Arquebisbe, Mons. Jaume Pujol

Diversos membres de la junta directiva de l'ACSF van tenir una trobada a l'Arquebisbat de Tarragona amb el Sr. Arquebisbe Mons. Jaume Pujol per tal d'acomodar-se d'ell. El Sr. Arquebisbe ha arribat a la seva edat de jubilació i és per aquest motiu que s'acomia-

Fotos: Miquel Sanchís Bernabeu

Foto: Andrés González Ramos

da de l'Arxidiòcesi de Tarragona. Durant els seus anys de pontificat ha estat sempre al costat de l'Associació en totes les activitats que hem realitzat, de cor li agraïm tot el seu suport.

1 de juny de 2019: Eucaristia de comiat al Sr. Arquebisbe, Mon. Jaume Pujol

Diversos membres de la junta i socis de l'ACSF van assistir a la Catedral de Tarragona a l'eucaristia de comiat al Sr. Arquebisbe Mons. Jaume Pujol.

8 de juny de 2019: Ordenació nou Arquebisbe de Tarragona Mons. Joan Planellas i Barnosell

Diversos membres de la junta i socis de l'ACSF van assistir a la Catedral de Tarragona a l'ordenació episcopal i presa de possessió canònica del nou Arquebisbe de Tarragona Mons. Joan Planellas i Barnosell.

20 de juliol de 2019: Sopar d'estiu

A les 21.00 hores, al pati del Col·legi sant Domènec de Guzman (Dominiques), va tenir lloc el sopar d'estiu de l'ACSF al qual van assistir diversos socis de l'ACSF. Durant el sopar es va poder veure un reportatge de la representació *La Nina d'Ivori: Història d'un enterament*, realitzat per Elperfilbueno, activitat que es va dur a terme a la Necròpolis paleocristiana durant les jornades de Tarraco Viva.

8 d'octubre de 2019: Traspàs del Sr. Jordi Morant i Clanxet

El mes d'octubre morí l'historiador i escriptor tarragoní Sr. Jordi Morant i Clanxet, bon amic de la nostra Associació i col·laborador en nombroses ocasions del nostre anuari. El Sr. Morant va ser un dels fundadors de l'entitat Gogistes Tarragonins i la seva implicació en el món cultural de la ciutat el va portar a ser mem-

bre de la Comissió Assessora del Seguici Popular. La seva tasca va ser reconeguda amb el Diploma de Serveis Distingits, que l'Ajuntament de Tarragona li va atorgar l'any 2003.

26 d'octubre de 2019: Anul·lada sortida cultural a Empúries

Aquest dia estava prevista una sortida per conèixer el conjunt arqueològic d'Empúries. Davant de la convocatòria d'una gran manifestació a Barcelona i per evitar qualsevol acció colateral, com ara talls de carreteres, es va decidir posposar-la i fer-la cap a la primavera de l'any vinent.

27 de novembre de 2019: Presentació actes d'homenatge a Mn. Joan Serra Vilaró

Amb motiu dels cinquanta anys de la mort de Joan Serra i Vilaró (1879-1969), el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya amb la col·laboració d'altres institucions com l'Associació Cultural Sant Fruituós, vol recordar la seva figura i la seva tasca cabdal per a l'arqueologia catalana. El pas per Cardo-

Foto: Arxiu ACSF

na, Solsona i Tarragona de l'eclesiàstic i historiador va deixar una empremta encara avui vigent, tant en els estudis històrics i la recerca arqueològica com en la divulgació i preservació del patrimoni.

El programa commemoratiu va arrencar el dia 27 de novembre, amb la presentació de les actes del IV Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic Tàrraco Biennal al Museu Bíblic Tarraconense. Exposicions, publicacions, conferències i rutes culturals conformaran el programa d'actes commemoratius —fins la primavera de 2020— per a donar a conèixer la figura de Serra i Vilaró, un dels personatges més importants de l'arqueologia catalana d'inicis del segle XX. L'Associació Cultural Sant Fructuós hi col·laborarà amb *La Passió de sant Fructuós*, acte dins de la celebració dels 30 anys de la primera representació de les actes martirials més antigues de la península Ibèrica, una mostra única del nostre llegat paleocristià per a homenatjar a Mn. Serra i Vilaró.

29 de novembre de 2019: Homenatge a Mn. Francesc Gallart Magarolas

La Confraria de sant Magí Màrtir de Tarragona va rebre un homenatge al nostre soci i amic Mn. Francesc Gallart, en el seu 25è aniversari com a capellà administrador de la capella de sant Magí del Portal. Diverses entitats de Tarragona, on Mn. Gallart hi participa activament, van assistir a aquest acte, entre elles la nostra Associació Cultural Sant Fructuós. L'homenatge va començar amb una celebració eucarística a la capella de sant Magí del Portal del Carro, presidida per l'arquebisbe de Tarragona Mons. Joan Planellas i, un cop acabada la missa, els assistents es van traslladar fins al Centre Tarraconense El Seminari, on es va procedir a l'acte de reconeixement a Mn. Gallart. El director del Museu Bíblic Tarraconense i ex president de l'ACSF Andreu Muñoz Melgar va glossar la figura de Mn. Gallart, on un apartat especial va ser la menció de la seva tasca dins l'Associació. A continuació es transcriu el fragment on Andreu Muñoz relata la tasca de Mn. Gallart dins la nostra entitat:

Foto: Míriam Ramon i Mas

“I la mateixa entrega i passió pels castells i el Nàstic l’has sentit pel patrimoni espiritual i cultural dels nostres sants màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi. La teva generació de companys del que ara destaco a l’estimat professor Lluís Maria Moncunill, us van saber estampar l’amor pels nostres màrtirs. El feliç enllaç entre el llegat que va rebre la vostra generació i el recull que la meua va fer d’aquest patrimoni, et va apropar a l’Associació Cultural Sant Fructuós i allí et vas integrar fa anys aportant el millor de tu en el projecte escenogràfic de la representació de La Passió de sant Fructuós. Qui no conserva la imatge de la teua persona en samarreta i barret al més pur estil Indiana Jones bellugant atrezzo i omplint de parafina les torxes? Quina emoció les nostres experiències màgiques d’estiu contemplant a l’amfiteatre, amb la lluna plena i el mediterrani, el desplegament de la bellesa plàstica d’una representació que tant ha contribuït a la transmissió d’un dels patrimonis del cristianisme primitiu hispànic més imponent”.

3 de desembre de 2019: Visita institucional amb l'alcaldia

La presidenta de l'ACSF Imma Teixell, acompanyada pel tresorer José Luís Ibáñez i per la secretària Míriam Ramon, van tenir una trobada institucional amb el nou alcalde de Tarragona Sr. Pau Ricomà al qual se li va presentar l'Associació, les activitats que realitza i els projectes de futur que volem realitzar.

Fotos: Miquel Sanchís Bernabeu

4 de desembre de 2019: Prestrena sèrie documental

L'ACSF va assistir al Teatre Tarragona a la preestrena del capítol sobre Tarragona de la sèrie documental *Ciudades españolas Patrimonio de la Humanidad* de TVE. Cal esmentar que l'ACSF va cedir vestuari reconstruït que apareix en aquest capítol.

16 de desembre de 2019: Visita institucional amb el Sr. Arquebisbe, Mons. Joan Planellas

La junta de l'ACSF va assistir al palau arquebisbal a una visita institucional amb el nou Sr. Arquebisbe Mons. Joan Planellas. La trobada va servir per presentar-li la nostra Associació i per convidar-lo a participar, el 21 de gener de 2020, a la lectura de la *Passio Fructuosi* a l'amfiteatre de Tarragona.

Durant tot l'any: S'han fet diverses reunions de Junta Directiva de l'ACSF. També s'ha reactivat l'organigrama de l'ACSF posant ordre en les diferents seccions:

arxiu, web, xarxes socials i manteniment del local. En el cas del vestuari és on s'ha fet més tasca ja que l'equip de treball encarregat del vestuari ha realitzat un inventari del mateix. A totes les peces se'ls ha donat un número d'identificació, una petita descripció i fotografia. Les diferents llistes d'inventari s'han unificat en una mateixa base de dades per tal de poder consultar la informació d'una manera més operativa. També s'ha dissenyat un protocol de cessió de vestuari (i de qualsevol altre bé moble) per tal que quedi constància del material que es pugui arribar a cedir a altres entitats. Amb tota aquesta tasca s'ha pogut comptabilitzar i controlar d'una manera efectiva tot el nostre material de vestuari. D'altra banda amb el protocol de cessió de vestuari, serà més fàcil vetllar perquè no s'extravii cap de les nostres peces. Tot plegat ha contribuït a prendre major consciència d'una important part del nostre patrimoni material i a fomentar el seu manteniment i preservació.

Fotos: Andrés González Ramos

Teatre del segle XVIII dedicat a sant Fructuós

Jordi Bertran Luengo

Universitat Rovira i Virgili

L'hagiografia ha tingut històricament diferents vies de difusió. Segles enrere una de les més populars fou la de la teatralitat que, en els territoris de llengua catalana, arrenca en temps medievals i es perpetua al llarg de les centúries, sorgint en cada període diferents tipus d'escenificacions. Les de temàtica religiosa constituïren un bloc molt destacat. Dins d'aquest, en el segle XVIII localitzem l'emergència de textos pertanyents al gènere dels balls parlats, representacions de teatre popular escenificades en places i carrers en les quals es barrejaven el text i l'acció dramàtica amb senzills passos coreogràfics desenvolupats al so d'una formació musical que sonava en directe.

En el cas de la ciutat de Tarragona, entre 1729 i 1804, poc abans de la guerra del Francès, la confraria de la santíssima Trinitat dels fadrins menestrals concorria a les festes del cicle del Corpus i de santa Tecla, així com a les entrades dels arquebisbes i reis, amb la representació hagiogràfica del ball de santa Fe, ball parlat també escenificat a la vila de Sitges, amb escarnis, turments i decapitació (Amades, 1983, 909-910; Bertran, 2004, 306). És una versió del "*Flos Sanctorum*", en la qual la santa es nega a acceptar els amors d'un poderós prefecte romà d'Hispania, Publi Dacià, i, per això, pateix martiri. No se n'ha localitzat el text. És el primer ball de caràcter hagiogràfic que localitzem a la nostra ciutat, en uns moments històrics en què s'ha estès una crisi prou evident del sentiment religiós i de la moral tradicional.

Però avui no ens quedarem dins les muralles tarragonines sinó que viatjarem a les terres del Rosselló, a la Catalunya Nord, on el teatre hagiogràfic donà en el mateix segle XVIII una mostra literària dedicada a sant Fructuós. Seguint Antoni Comas (1985, 476), al Principat i a les Illes Balears els títols del teatre hagiogràfic del XVIII s'acostumen a denominar comèdies de sants. Ho justifica en els següents termes:

«totes aquestes obres teatrals sobre vides de sants acusen, d'una manera molt notòria, la influència de la comèdia castellana: la típica divisió en tres actes o jornades, l'ús de dècimes, quartetes heptasil·làbiques de rima en-

cadena, silves, sonets i altres estrofismes forans enmig del romanç en què generalment són escrites, la tendència a l'al·legorisme –més visible en algunes peces del que anomenem teatre culte».

Francesc Massip situa l'origen d'aquestes comèdies en la centúria anterior, dins el teatre barroc (Massip, 2007, 268):

«La primera mostra de teatre barroc que segueix les regles de la "comedia nueva" és una peça religiosa de Francesc Vicent Garcia (Tortosa c. 1579-Vallfogona 1623), l'escriptor més important del Barroc català... Ens referim a "*La Comèdia famosa de la gloriosa Verge i Màrtir santa Bàrbara*", estrenada el 16 de maig de 1617 a la plaça de l'església parroquial de Vallfogona de Riucorb (La Segarra)».

A la Catalunya nord aquestes comèdies són, en canvi, intitolades tragèdies, denominació que pretén visualitzar el caràcter truculent de la majoria d'elles en recollir els martiris dels seus protagonistes, si més no des del segle anterior, el XVII. Els sants Abdon, Senén, Vicenç, Sebastià, Sixto, Llorenç, Hipòlit, Romà, Cosme, Damià, Joan Baptista, i les santes Eulària i Júlia, donen títol a algunes d'aquestes tragèdies. Segons Pep Valsalobre i Albert Rossich (2014), a la segona meitat del XVIII, les manifestacions proporcionalment més abundants es donen en concret al Rosselló i també a Mallorca.

En el llarg santoral, trobem la "*Tragèdia de sant Fructuós*" o "*Tragèdia fructuosa de l'il·lustríssim màrtir sant Fructuós*", manuscrita el 1774, documentada per Josep Sebastià Pons el 1929 (269-270 i 287-294) i estudiada per Pep Vila (1988, 330-349)¹. La seva autoria ha estat atribuïda a Melcior de Bru i Descatllar, monjo de l'abadia de Sant Miquel de Cuixà, al peu del Canigó en el Conflent, des de 1723; prior claustral des de 1755; i abat entre 1757 i 1759, quan morí. Sant Miquel de Cuixà haviat estat agregat pel papa Climent VIII a la Congregació Claustral Tarraconense el 1592, congregació benedictina de l'antiga província

¹ Els fragments de les acotacions que usem en aquest article estan extrets de la transcripció realitzada per Vila.

L'autor de la "*Tragèdia Fructuosa*", Melcior de Bru i Descatllar, va ser monjo, prior claustral i abat del cenobi de Sant Miquel de Cuixà. Foto: Creative Commons.

El culte a Fructuós en l'àrea d'influència de Cuixà es veu en l'església de sant Fruitós de Taurinyà. Foto: Claufetà.

cia eclesiàstica Tarraconense, a la qual pertanyia durant la vida de Bru. Pons va considerar la “*Tragèdia de sant Fructuós*” la més important del teatre rossellonès, tant per la seva realització com per l’abundància de rúbriques, acotacions, paràgrafs introductoris a les escenes, explicacions sobre els simbolismes presents, notes a la mètrica, la música i la dicció.

La vinculació entre l’abadia de Sant Miquel de Cuixà i la figura sant Fructuós ve de molt antic, en temps medievals. Regida des del cenobi, ha existit la parròquia i l’església de sant Fruitós al poble de Taurinyà, d’estil romànic. En la mateixa comarca del Conflent roman el temple també romànic de sant Fruitós del poble de Marians, al comú de Soanyes. Tot i això, la “*Tragèdia fructuosa*” va ser representada en una altra localitat: Cameles, de la veïna comarca del Rosselló. Explica Pep Vila (1988, 332):

«aquest teatre medievalitzant era un espectacle total, doctrinal i pedagògic abans que obra literària. La seva representació constituïa un ritual en el qual participava tota la col·lectivitat, ja que el sant s’erigia com a benefactor d’una comunitat, en aquest cas el poble de Cameles».

L’església parroquial de Cameles està precisament dedicada a sant Fructuós, aixecada també en el període romànic. Vila considera que l’autor de Cuixà és «molt escrupolós en la vida del sant, que extreu de l’obra d’[Antoni Vicenç] Domènec: “*Flos sanctorum o Historia general de los santos y varones ilustres en santidad del Principado de Cataluña*” (1602)» (Vila 1988, 332). Un altre text anterior a la “*Tragèdia*”, citat per Vila, i que hauria pogut influir-hi és el de J. Germes, “*Història dels gloriosos màrtirs sant Maurici, santa Agnès y sant Fructuós, y de la trasllació dels seus cossos sants a la ciutat de Manresa*”.²

Aquesta obra va ser concebuda per ser representada en un escenari instal·lat en un cadafal únic polivalent, molt probablement a l’interior d’un edifici donada la coincidència de la data patronal amb la climatologia hivernal. Massip explica la nova disposició escènica instaurada en el segle precedent en els següents termes (Massip, 2007, 271):

«La seva posada en escena renuncia a la disposició de l’escenari a la multiplicitat típica de l’Edat Mitjana (que organitzava l’escena en diverses seccions simultànies amb un sol signi-

ficat) i adopta una tarima única d’apropiades dimensions com a multívoc lloc d’acció, on se succeeixen les distintes seqüències dramàtiques en decorats polivalents i amb l’entrada o sortida dels actors cada cop que intervenen o deixen d’actuar, concepció contrària a la pràctica acumulativa medieval».

A nivell de personatges, l’obra presenta una complexitat notable. Hi intervenen 27 d’individuals, més dos grups integrats per àngels i soldats. El treball de Pep Vila suposà la transcripció del conjunt d’anotacions escèniques, textos que han servit de base per a l’anàlisi teatral de certs aspectes que considerem d’interès.³

La representació del passatge amb foc

La representació inclou tres anotacions sobre artificis de foc, que esdevenen els principals elements d’enginy. El martiri dels sants Fructuós, Auguri i Eulogi és un dels moments destacats de la “*Tragèdia*”. A nivell escènic es col·locaven tres brasers de foc prou grans, la flama dels quals s’avivava amb manxes d’escalafanxes. El material combustible eren «alguns carbons o brases enceses». En l’escenari hi ha un «fondo de dos o tres palms» que permet que els màrtirs s’hi col·loquin agenollats. D’aquesta manera, en alçar-se les flames el foc simula que els crema sencers, de cap a peus. L’efecte òptic es complementa amb uns altres olorosos, ja que dues de les anotacions indiquen que en els mateixos brasers també es dipositin «pevets», unes pastilles aromàtiques que servien per perfumar l’aire; encens, bocins de suro i ginebrons.

Alhora l’autor també dona indicacions sobre el color de l’escenografia d’aquest passatge de les flames. Així assenyala que «les grades [de fusta] com d’un altar» estiguin ubicades al mig de l’escenari o «un poch més avall per donar espay». Aquestes grades es recobrien amb una «altra porta [també de fusta] ahont sían pintadas de vermell com de foch». Darrera seu s’amagaven els brasers. Fins i tot apareix recollida la tècnica per pintar adequadament el decorat:

«Pren una posta ben llisa de la llargària de sinch o sis palms y de amplària de un palm y mitg. Comença a pintar-la de blanch amb aquell guix preparat, y cola de cuiros bollits amb què los doradors dónan lo blanch antes de dorar. Dóna-li quatre o sinch cops; après pren mangre⁴

² Editat el 1607 a Barcelona per Jolis.

³ Hem respectat el grafisme transcrit per Vila. Per no allargar l’extensió d’aquest article, no incloem el detall de paginació dels fragments emprats.

y fregada ab dita cola, forma ab lo pinzell tres fochs distinchs, y perquè los foch sia més viu ajusta sinabre⁵ demont de la mangre, forma fums ab fum d'estampa ab dita cola, a discreció del pintor».

L'objectiu era aconseguir la coloració vermellova adient, per a la qual cosa l'autor, amb avançats coneixements escenotècnics, arriba a donar els detalls dels tipus de materials necessaris per obtenir la pintura correcta. Es recorre a ressorts sensorials i s'accentuen els procediments visuals de la tramoia i l'escenotècnia per aconseguir l'admiració i l'impacte emotiu sobre l'espectador, que restarà estupefacte (Massip, 2007, 272).

Les formacions musicals

La "*Tragèdia fructuosa*" té certa complexitat musical. A diferència, per exemple, dels balls parlats de les comarques del Camp de Tarragona i el gran Penedès, que habitualment comptaven amb una única formació d'instruments, el text rossellonès n'inclou tres. Cada grup està vinculat a una tipologia de personatges. Per acompanyar el bàndol bo, integrat pels sants i els cristians, sonen els violons, instrument musical de corda, de forma semblant al violí, però molt més gros, que es toca estant el músic dempeus i dona uns sons equivalents al baix dels instruments de la seva espècie. És l'antecedent del contrabaix modern.

El segon bloc està integrat pels personatges dels àngels, que canten i són acompanyats per un baixó, instrument consistent en un canó de fusta de devers quatre pams de llarg, amb vuit forats i dues claus i amb l'embocadura en forma de pipa. S'emprava per acompanyar el cant pla. Els àngels ocupen un estadi propi, vinculat al pol del bé, però musicalment separat dels dos altres antagonics.

Finalment, el bàndol dels dolents està integrat pels infidels «tirans» o «pagans». L'acompanya la formació històrica de la mitja cobla, integrada per la cornamusa o sac de gemecs, el flabiol i el tamborino, que toquen dos intèrprets. Segons Melcior de Bru i Descatllar, sonen «música violenta». En aquest sentit, l'ús del sac amb aquest objectiu entronca amb la

percepció rústega i poc refinada que se n'ha tingut en diferents períodes històrics.

La guàrdia de soldats

La "*Tragèdia fructuosa*" presenta entre els seus actors un grup de soldats amb cascos al cap i robes «engalonades», és a dir, amb certa prestància gràcies a l'ús d'un teixit passamà, fort i estret, de fil vegetal o metàl·lic, que serveix principalment per guarnir vestits. Les anotacions indiquen que tots porten «alabardes a las mans com en temps». L'alabarda és una arma de tall i punta, consistent en una fulla de devers 30 cm de llargària que a la part inferior duu a una banda una com de dretal o mitjalluna, i a l'altra banda una punta recta o corbada cap avall, i va ficada al cap d'un mànec de 10 o 12 pams de llarg. En el segle XVIII ja havia quedat clarament vinculada a les funcions protocol·làries que desenvolupaven les soldadesques en diferents festes populars en territoris diversos de la península Ibèrica, i també els grups d'armats dins el cicle teatral i festiu de la Pasqua i la Setmana Santa.⁶ Precisament el nom del capità Manaia o Manaies, dels grups de figurants que representaven l'exèrcit de Roma, deriva de l'ús d'aquesta arma, ja que els mots manaia i alabarda són sinònims.

En l'obra dedicada a sant Fructuós el seu autor corrobora aquesta pràctica teatral també en el teatre hagiogràfic, dotant els seus soldats figurats d'època romana de l'alabarda. Fora del rol teatral, les anotacions també permeten descobrir que aquestes representacions necessitaven de la presència de la policia francesa o «maréchaussée», o bé de soldats, per evitar que el públic, sense dubte apassionat, envaís l'escenari.

L'empremta dels dimonis populars

Un dels trets més propers a la teatralitat marcadament popular és la participació dels dimonis Thalmud, Lupovino i Hipocrindis. Explica el monjo de Cui-xà que «los següents versos se fan per representar las tentacions que fan los dimonis als christians en diferens materis en los quals sant Fructuós ajuda resistir-los y dissipar-los ab sas doctrinas». La "*Tragè-*

⁴ La mangra és peròxid de ferro aluminós; mescla natural d'alúmina i terra amb òxid vermell de ferro.

⁵ El sinabre és el vermelló, i es composava de sofre i mercuri, triturats amb una pedra de gran duresa, el pòrfid (Merrifield, 2010, 809).

⁶ Desenvolupem àmpliament aquesta evolució a Jordi BERTRAN; Josep M. SALVADÓ (2009), *Els Armats de Tarragona. Els seus orígens a la península Ibèrica*, Tarragona, Indústries Gràfiques Gabriel Gibert. També hem pogut documentar el pas dels alabarders de la confraria tarragonina de sant Ponç dels revenedors a les funcions i caracterització d'armats dins la Setmana Santa. Vegeu: Jordi BERTRAN (2017), «Els alabarders de sant Ponç, substrat dels armats de La Sang», dins *Setmana Santa*, Tarragona, Agrupació d'Associacions de Setmana Santa, p. 57-60.

El temple dedicat a sant Fruitós al poble de Marians és testimoni de l'extensió de la devoció Fructuosa a la Catalunya Nord. Foto: Creative Commons.

Al poble de Cameles es representà la "Tragèdia Fructuosa" en el segle XVIII. Foto: Creative Commons.

dia fructuosa” s’empelta, doncs, de l’atàvica lluita del bé contra el mal, i destil·la clares relacions amb els balls parlats en què els diables i dimonis s’enfronten contra sant Miquel, sant Antoni o sant Pau ermità, en els diferents territoris de llengua catalana, o bé amb les representacions nadalenques en què esdevenen personatges antagònics dels pastors.

Melcior de Bru i Descatllar ofereix suggerent informació sobre la indumentària dels personatges demoníacs. Així veiem que Thalmud duu «calsas» —«no ab faldillas com los àngels»—, «una cua al detràs a modo de un serpent entortolligada», «alas y corona al cap». El dimoni Lupovino va vestit com un pastor amb samarra —«una pell d’ovella blanca formada com una herminussa de canonge»—, però complementada al mig i en el cos amb «una pell de color bruno denotant la pell de llop coberta de pell d’ovella». També duu «un bastó [de pastor] a la mà y un sarró». De fet, el de Cuixà identifica en una de les anotacions aquest dimoni amb la figura de Llucifer. Finalment, Hipocrindis duu «un bastó de hermità», «uns rosaris molt grossos y vistosos» i «un cap de armità, lo demás com un dimoni». Per això, va ben revestit de color vermell: «mitjas vermellas, calsas vermellas, xamiseta⁷ vermella com un gipó». Els atributs demoníacs es complementen amb uns altres de ben característics: «Al cap, com un casco format ab banyas petites y una de llarga que li tocava a l’esquena, y ab una capa curta posada sobre las espatllas de color borell», és a dir, borrell o vermellet, procedent del llatí *burrëllus*.

La fusió dels tres personatges ens trasllada a la pervivència actual d’aquell atrezzo en la indumentària dels dimonis de les representacions dels Pastorets: els colors predominants en to vermell, les calces sobretot ben pròpies dels cabdills Satanàs i Llucifer, les banyes, la cua. Pep Vila identifica els noms dels tres dimonis amb «al·legories de la falsa ciència, les falses aparences i la maldat disfressada de santedat» (Vila, 1988, 334). El monjo de Cuixà no s’està d’explicar en una nota que el mot Thalmud prové d’un autor jueu que escriví una obra contra els cristians, destil·lant-ne la identificació del poble jueu amb el mal.

Les reines al·legòriques

En la “*Tragèdia fructuosa*” apareixen dos personatges femenins que representen dues virtuts. Silvània és l’al·legoria de la fe. Diu el de Cuixà: «representa la fe que sant Fructuós ensenyà». El nom no sorgeix a

l’atzar, sinó que «de las silvas y solituts reyna, puix en los deserts, solituts y silvas, en gent ruda y simples, se troba més ordinàriament la veritat y bona fe que en las vilas y hòmens cortesans». En aquest sentit, «se ly dona nom de reyna per tenir son regne en dita gent de veritat y de bona fe que són bons christians, y d’altre part és reyna de si mateix[a] essent lo millor regne la pròpia consciència dominant».

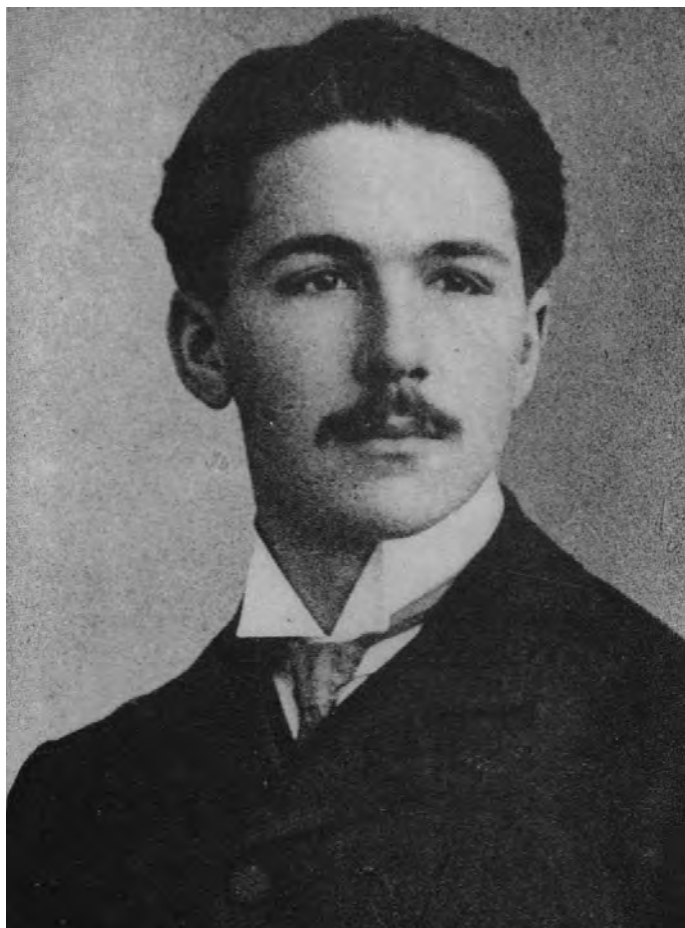
D’altra banda, Virtuel·la és l’al·legoria de la virtut, explicada com:

«la virtut evangèlica que sant Fructuós ensenya a sos subdits, als quals anima ab son exemple, donant-los fruits de virtuts de santedats... Ab estas significacions y metàphoras se ha de continuar lo enrahonament de Virtuela per complir lo catechisme de sant Fructuós, a fi de significar que sant Fructuós, pastor y bisbe, tenia tals ocupacions en Tarragona perquè demostrant la veritat de la fe y la ditxa de la virtut així se continua lo catechisme d’esta manera».

Ambdós personatges vesteixen «com una dama a la francesa» i cadascuna «molt ben adornada». Silvània també duu «una petita corona en lo cap y un cetro en la mà que se ha de fer un cristall llarch y lluminós». Virtuela porta «moltas joyas de or y plata, que se entreveïan però cubertas amb un vel que no las ocúltia del tot, y portarà una palma en la mà». Melcior de Bru concreta alguns elements de l’atrezzo fins al més mínim detall, imbuït per l’objectiu de dotar la representació d’un alt voltatge al·legòric. El cetro de Silvània és descrit amb els següents termes:

«Est cetro se ha de dir metaphòricament que és animat. Així serà ab un ull y ànima perquè produeix fruits. Axís demunt del cetro se ha de posar una pera molt hermosa ab una sola fulla, un poch llarga a la cua de la pera, que ha de ser cua en avall, significant la pera un cor, puix ab esta situació se fa figura de cor, y la fulla significa la llengua d’esta manera com dient ab metàphora y gerolífich que la llengua és unida ab lo cor, axís la paraula manifesta lo cor de esta manera que la llengua parla lo que sent lo cor, y aquest no sent lo contrari de lo que diu la llengua. És un problema gerolífich o metàphora que denota la veritat y lo fruit de sant Fructuós que és la fe».

⁷ Gal·licisme.

Josep Sebastià Pons documentà la *“Tragèdia Fructosa”* a partir d'un manuscrit de 1774 i n'atribuí l'autoria a Melcior de Bru, mort el 1759. Foto: Arxiu El Punt Avui.

La reina Silvània encarnant la fe connecta amb altres representacions de la teatralitat patrimonial. Així a Tarragona, en el cicle del Corpus, santa Tecla i les entrades espectacularitzades, la Fe era un dels personatges del «Joc de la Fe amb els dotze reis», nomenclatura que apareix el 1577⁸, si bé les descripcions conservades permeten pensar que ja ho feia des de 1514. Aquesta representació era executada per la confraria dels sastres, «calçaters» i passamansers sota les advocacions de «Nostra Senyora i lo Arcàngel sant Gabriel», i perdurà si més no fins a 1804.

El personatge de la Fe també apareix en el cicle de la Setmana Santa arreu de la península Ibèrica. Probablement una de les presències més històriques i conegudes d'aquest personatge sigui la de la «Her-

mandad de Montserrat» de la ciutat de Sevilla.⁹ Fundada el 1601 pels comerciants catalans amb seu a la capital andalusa, la Fe es va reincorporar a la processó el Divendres Sant de 1865, encarnada per una nena de tretze anys. Al costat de la Verònica, eren les dues úniques dones que podien sortir en la Setmana Santa sevillana. Però els personatges bíblics eren anteriors. En el seguici penitencial de la «Hermandad del Santo Entierro» de 1693 emergeixen pagaments per als vestits al·legòrics sense especificar quines figures eren exactament. La seva composició va variar paral·lelament als avatars històrics de la pròpia germandat. Generalment l'integraven els personatges dels reis David i Salomó, els profetes, les sibilles, la representació al·legòrica de la Fe, la Verònica, els cors d'àngels, els quatre evangelistes, els doctors de l'església, sants diversos...

Actualment la Fe també desfila a la Setmana Santa marinera als barris del Grau, el Cabanyal i el Canyameler de la ciutat de València, així com en localitats andaluses com Alcalá de Guadaíra i Alcalá del Río –també a Sevilla–, Moriles i en l'excursionista Setmana Santa de Puente Genil –Còrdova–, en la qual els personatges al·legòrics amb unes característiques màscars denominades «rostrillos» són els veritables protagonistes. Divendres Sant de 1875 hi consten set figures que, vestides amb propietat i guarnides amb els atributs corresponents, representen la Fe, l'Esperança i la Caritat, com a virtuts teològals, i la Prudència, la Justícia, la Fortalesa i la Templança, com a virtuts cardinals. Des d'aquell any les virtuts desfilen junt amb la Sibilla de Cumas, que obre aquesta corporació i que és l'única supervivent de les dotze figures que es nomenen per primera vegada en les actes de la «Cofradía de Nuestro Padre Jesús Nazareno» de 1663.¹⁰

Conclusions

L'hagiografia de sant Fructuós presentada en la *“Tragèdia fructuosa de l'il·lustríssim màrtir sant Fructuós”*, de 1774, escrita i escenificada en terres de la Catalunya Nord, ofereix un seguit de característiques

⁸ Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona, Economia i hisenda municipal, núm. 42, f. 35-38.

⁹ Una bona aproximació a la Setmana Santa de Sevilla pot realitzar-se a través dels treballs següents: BURGOS, A. (1988), *Folklore de las cofradías de Sevilla*, Sevilla, Universidad de Sevilla, 4ª ed.; COLÓN, C. (1992), *Semana Santa de Sevilla*, Madrid, El País-Aguilar; GÓMEZ, M.J. i JIMÉNEZ, J. (1990), *Semana Santa. Fiesta Mayor de Sevilla*, Sevilla, Alfar; GONZÁLEZ, F. (1852), *Historia crítica y descriptiva de las cofradías de penitencia, sangre y luz, fundadas en la ciudad de Sevilla*, Sevilla, Imprenta y librería de D. Antonio Alvarez; LUENGO, J. (2007), *Compendio de las cofradías de Sevilla (que procesionan a la Catedral)*, Sevilla, Espuela de Plata; MORENO, I. (1992), *La Semana Santa de Sevilla. Conformación, mixtificación y significaciones*, Sevilla, Universidad de Sevilla - Ayuntamiento de Sevilla, 3ª ed.

¹⁰ «Figuras bíblicas. 138 años desfilando en la Semana Santa mayor pontana», <http://virtudescardinalesysibiladecumas.blogspot.com.es/p/figuras-biblicas.html> [en línia consultat el 29-11-2019].

El personatge de la Fe, present a la “*Tragèdia fructosa*”, ha perviscut en diferents formes de teatralitat patrimonial, com a Puente Genil. Foto: J. Bertran.

pròpies del teatre religiós del segle XVIII en llengua catalana, compartides amb elements pertanyents al cicle del Corpus, santa Tecla i les entrades espectacularitzades de la ciutat de Tarragona i, per extensió, del model etnogràfic del Camp de Tarragona i el gran Penedès. El caire martirial, la funció temptadora dels dimonis, la prestància en l'atrezzo dels personatges de les reines, la música integrada en la representació i la participació d'escamots d'alabarders o manaies, són trets plenament compartits.

El culte a sant Fructuós al Rosselló tenia una dimensió popular que va contribuir a l'articulació de l'esmentada tragèdia, mentre que a la ciutat de Tarragona havia romangut en un àmbit eclesiàstic. Aquesta circumstància va produir que no s'ideés cap fórmula escènica per representar-ne l'hagiografia, a diferència d'altres advocacions que havien adquirit una dimensió més pública i penetrat en diferents estrats socials.

Bibliografia

AMADES, J. (1983): *Costumari català*, IV, Barcelona, Salvat Editores/Edicions 62, 2a ed.

BERTRAN, J. (2004): *Santa Tecla. Les Festes de santa Tecla: identitats tarragonines*, Tarragona, Arola.

COMAS, A. (1985): *Història de la literatura catalana. Part moderna*, VI. Barcelona, Ariel, 4a ed.

MASSIP, F. (2007): *Història del teatre català, 1. Dels orígens a 1800*, Tarragona, Arola.

MERRIFIELD, M.P. (2010): *Medieval and Renaissance Treatises on the Arts of Painting: Original Texts with*

English translations, Mineola, New York, Dover Publications, Inc.

PONS, J.S. (1929): *La littérature catalane en Roussillon au XVIIe et au XVIIIe siècle*, Tolosa-París, Édouard Privat-Henri Didier.

VALSALOBRE, P. i ROSSICH, A. (2014): *Literatura i cultura catalanes (segle XVII i XVIII)*, Barcelona, UOC, s.p.

VILA, P. (1988): «L'escenografia en la tragèdia “Fructuosa” de l'il·lustríssim màrtir sant Fructuós (1774)», dins D.A. (1988), *Miscel·lània Moreu-Rey, III*, Barcelona, Abadia de Montserrat, pp. 331-349.

La representació de la litúrgia eucarística del cristianisme primitiu en la obra teatral de «*La Passió de sant Fructuós*»

Andreu Muñoz Virgili

1. INTRODUCCIÓ

En l'escena segona de «*La Passió de sant Fructuós*» (Muñoz, 2010)¹ es representa la celebració dominical per part de la comunitat cristiana de Tàrraco. Aquest esdeveniment, no es troba explícitament referenciat en les actes martirials, les quals, es limiten només a l'arrest, judici i martiri del bisbe i els seus diaques. Tot i així, la incorporació d'aquesta «representació» en l'obra teatral, dona la possibilitat a l'espectador de comprendre i visualitzar l'element fonamental de la vida comunitària en els primers segles del cristianisme. També per als actors i actrius, suposa una aproximació a la vivència litúrgica que experimentaren aquells que veieren en primera persona pontificar al bisbe Fructuós.

El present escrit té com a objectiu fer comprendre al lector quins són i d'on provenen els criteris en el moment de representar la litúrgia en «*La Passió de sant Fructuós*».² L'autor de l'obra es va inspirar principalment en la «Primera Apologia» de sant Justí i en la «Tradició Apostòlica» (Muñoz, 2010, 9). Aquest article es centra fonamentalment en l'anàlisi del model d'estructuració litúrgica i no tant en el contingut dels textos en qüestió. És per aquest motiu, que la «Primera Apologia», entre d'altres, és l'escrit en el qual s'hi ha posat més atenció.

2. LES COMUNITATS EN TEMPS APOSTÒLICS

Sabem per nombroses fonts que l'activitat vertebral de les primeres comunitats era la reunió per a celebrar la *fractio panis*. És així com ja ho evidencien alguns escrits neotestamentaris dels quals en voldria destacar Ac 2,42: «Tots eren constants a escoltar l'ensenyament dels apòstols i a viure en comunió fraterna, a partir el pa i assistir a les pregàries». En aquest

verset, l'autor ens sintetitza els quatre elements fonamentals sobre els quals s'articulava la vida cristiana comunitària. A continuació es presenta un esquema i breu desenvolupament d'aquestes idees:³

- «*Paraula*»: «escoltar l'ensenyament dels apòstols», això és, la lectura de textos comuns que circulaven entre les comunitats d'arreu del Mediterrani (per exemple les mateixes cartes paulines). Aquesta lectura en la comunitat la trobem també referenciada en Ac 20,7; 1Cor 1,2 o Col 4,16 entre d'altres. Bona part d'aquesta literatura intercomunitària serà la que finalment (després d'un cert període de temps) constituirà el cànon del Nou Testament.
- «*Caritat i missió*»: la «comunió fraterna» es refereix a l'acció social de l'Església primerenca. Aquesta dinàmica consistia bàsicament en la distribució dels aliments als més necessitats (Cf. Ac 6,1-6) o bé en l'organització de col·lectes. A aquesta última empresa, el mateix Pau de Tars hi va dedicar notables esforços durant la seva missió (Cf. 1Cor 16,1-4). Més endavant, veurem com aquesta activitat missionera es va anar projectant cap a horitzons més amplis a mesura que creixien les comunitats.
- «*Eucaristia*»: òbviament, «partir el pa» és una clara referència a l'Eucaristia. Aquest era sens dubte l'esdeveniment central de la vida comunitària. Es duia a terme en diumenge (Cf. Ac 20,7) el qual representava el primer dia de la setmana (Cf. 1Cor 16,2).
- «*Pregària*»: en aquest cas i d'acord amb el temps al què es refereix el text, no queda clar si «les pregàries» es tracten de les pròpies cristianes o bé

¹ En el present article el concepte «*La Passió de sant Fructuós*» farà sempre referència a l'obra teatral d'Andreu Muñoz Melgar, mentre que la «*Passio Fructuosi*» es referirà explícitament a les actes martirials.

² S'ha d'advertir que l'anàlisi que duc a terme en el present escrit, està basat en la darrera publicació de «*La Passió de sant Fructuós*» (Muñoz, 2010). Si el lector accedeix a versions anteriors que responen al guió original (Muñoz, 1989), apreciarà lleugeres diferències en la part de l'anàfora.

³ Molta de la terminologia emprada al llarg d'aquest article pot no respondre a la usada en el moment de producció de les diverses fonts citades. La decisió d'usar un llenguatge contemporani respon a criteris pedagògics.

l'assistència al propi Temple de Jerusalem⁴ tal i com es mostra en Ac 2,46. Sigui com sigui, la pregària era ja summament important per la comunitat.

Tot tenint en compte aquest esquema, cal dir que durant el segle primer la improvisació encara tenia un paper notable. Això es devia al caràcter querigmàtic de l'Església del moment. No obstant s'ha de remarcar que les fonts esmentades ens ofereixen una sèrie d'elements que es seguien d'una manera «fixa». Els cinc elements esmentats anteriorment han perviscut en la litúrgia cristiana fins a l'actualitat i, per suposat, es mantingueren també en temps de Fructuós. Tot plegat, ens ajuda a esbossar una sèrie de dinàmiques en la pràctica comunitària de la fe però sense oferir-nos cap estructura «estipulada» o descripció detallada. En definitiva, queda clar que des dels temps dels apòstols la comunitat es reunia per celebrar el banquet eucarístic en el qual pregaven, llegien/escoltaven la Paraula i es llençaven a la missió i pràctica de la caritat.

3. LA «PRIMERA APOLOGIA» DE SANT JUSTÍ

S'ha de partir de la premissa que no sabem com es desenvolupava la litúrgia a Occident en temps de Fructuós. Les fonts historiogràfiques i arqueològiques no ens ofereixen la suficient informació com per donar un esquema clar. Per tant, tota proposta de reconstrucció del tipus de celebració en el lloc i moment en que viví Fructuós, s'ha de fer majoritàriament des de fonts que no són «estrictament litúrgiques».

L'estructuració litúrgica en l'obra teatral de la «La Passió de sant Fructuós», guarda un esquema molt similar a la descripció que es dona en la «Primera Apologia» de sant Justí. Aquest escrit és aproximadament cent anys anterior a la *Passio Fructuosi*. No obstant, es tracta d'un dels textos més propers en el temps i en l'espai als fets del martiri de Fructuós. Aquest document dona una informació amb un notable grau de detall de com s'estructurava la celebració eucarística a Roma (lloc on es va escriure la «Primera Apologia»). Com es veu doncs, l'elecció d'aquest text com a model, no obeeix solament a criteris cronològics sinó també geogràfics. Abans d'entrar a descriure el text en qüestió, cal fer una breu exposició sobre l'autor i la seva obra. L'esbós biogràfic del següent apartat ha estat elaborat a partir de (Pifarré, 2008, 135-136; Drobner, 1991, 90-91 i Martí i Aixalà, 1993, 29-31).

3.1. Filòsof, apologeta i màrtir

Justí nasqué a *Flavia Neapolis* (antiga Siquem) a Palestina, concretament a la regió de Samaria, entorn a l'any 100. Segurament la seva família era pagana. Pels noms del seu pare i avi, sembla que podien tractar-se de colons grecs o romans a Palestina. Prèviament a la seva conversió, Justí va conèixer i aprendre en diverses escoles filosòfiques: estoics, peripatètics, pitagòrics i finalment platònics. Aquesta serà la corrent filosòfica que més l'influenciarà i que també es fa palesa en aquesta obra. Insatisfet per totes aquestes escoles, Justí descobrirà la veritat en el cristianisme de la mà d'un ancià que es posà a conversar amb ell mentre meditava un dia vora el mar. Un altre factor que segons sembla, va influir en la conversió de Justí, fou l'exemple dels màrtirs. Va considerar que la manera en que els cristians afrontaven el martiri, havia de respondre a una convicció molt profunda la qual havia d'estar arrelada en quelcom veritable. De totes les obres que la tradició li atribueix sols tres es consideren escrites per ell: les dues «apologies» i «Diàleg amb Trifó». Aquests tres escrits van ser redactats, aproximadament, entre els anys 148 i 160. Sembla que els últims anys de la seva vida els passà a Roma on va morir màrtir l'any 165.

3.2. La «Primera Apologia»

En la «Primera Apologia», Justí fa un anàlisi de les principals acusacions que l'estat romà llença contra els cristians. En primera instància sustenta que el fet de ser cristià *per se* no és cap delictes, i que el tracte que han de rebre els cristians davant la llei, ha de ser el mateix que qualsevol altre ciutadà. L'Imperi no havia desenvolupat una política clara respecte al cristianisme ni havia promulgat cap llei explícita contra els cristians. No serà fins l'any 250 dC quan l'emperador Deci publicà un edicte de persecució. Malgrat això, des de mitjans del s. I dC, les persecucions i les condemnes a membres destacats de l'Església van ser una realitat que es va anar donant amb més o menys intensitat segons el moment. D'altra banda Justí, reconeix que alguns cristians han realitzat actes immorals, però insta als emperadors a castigar a aquests individus pel fet de ser delinqüents i no per la seva fe.

Al llarg de la seva apologia critica als emperadors el fet de no ser governants justos i de no actuar amb equitat. En aquest aspecte, es veu clarament el seu rerefons platònic: els emperadors han d'actuar com

⁴ En els primers anys del cristianisme, la comunitat judeocristiana de Jerusalem, malgrat confessar a Jesús com el Messies ressuscitat, no va trencar amb els seus costums i pràctiques jueves.

a autèntics «filòsofs basileus» governant l'Imperi guiats per la justícia. En aquesta línia també compara la situació que viu «el cristià» del moment en l'Imperi amb la situació que va viure Sòcrates a Atenes.

Justí defensa el cristianisme com una filosofia racional. Observa com el cristianisme pot proporcionar ensenyament moral als seus seguidors i, quantes de les ensenyances cristianes, són similars a històries de la mitologia pagana. Demostra doncs, un gran coneixement sobre l'antiga religió. En diversos fragments de la «Primera Apologia» elabora una reinterpretació dels mites. Alguns d'aquests són també citats per Plató (com el de Mitos i Radamant que es troba també en el «Gorgias»). Aquestes apreciacions les fa en el seu afany de demostrar que la filosofia platò-

nica, tot i estar ben encaminada, el cristianisme la completa i atansa les veritats que aquella intuïa però no era capaç d'arribar-hi en última instància. Aquest paral·lelisme entre filosofia platònica, paganisme i cristianisme fan, segons Justí, que sigui irracional perseguir als cristians. Si tots els filòsofs pagans cerquen el *logos*, no poden perseguir als cristians, doncs aquests viuen segons el mateix *logos* que no és més que Crist. La darrera part d'aquesta «Primera Apologia» tracta sobre el baptisme i l'eucaristia. El text ho narra d'una manera significativament sistemàtica i és per aquesta raó que he decidit presentar la celebració eucarística a través d'una forma esquemàtica. A continuació d'aquest i a tall de comparativa, presento un altre quadre amb l'estructura que presenta Andreu Muñoz en la seva obra (Cf. Muñoz, 2010, 18-24).

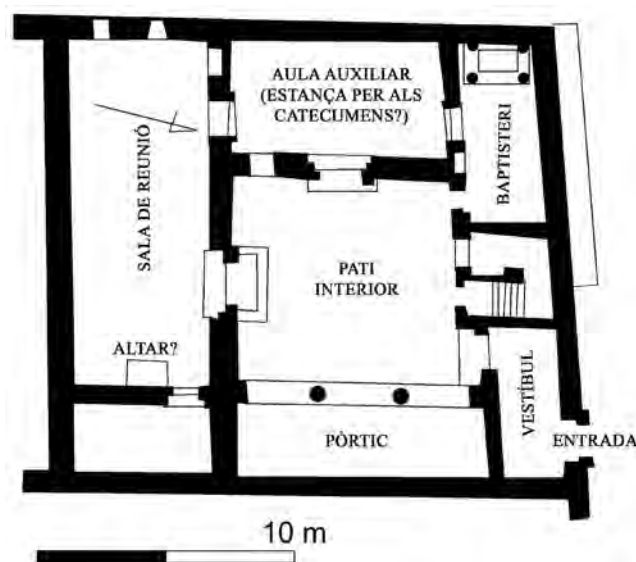
Litúrgia de la Paraula en «La Passió de sant Fructuós» 2018. Foto: Santi Grimau Ferré.

Homilia en «La Passió de sant Fructuós» 2018. Foto: Santi Grimau Ferré.

Litúrgia eucarística en «La Passió de sant Fructuós» 2018. Foto: Santi Grimau Ferré.

Planimetria de la *domus ecclesiae* (església domèstica) de Dura Europos, Síria (segon terç del segle III dC).

ESTRUCTURA DE LA CELEBRACIÓ EUCARÍSTICA EN LA «PRIMERA APOLOGIA»

PRIMERA PART

1) *Lectura de les «memòries dels Apòstols i dels Profetes»*: fa referència a la lectura dels Evangelis i d'escrits veterotestamentaris (Cf. 1Apol., 67,2).

2) *Homilia del «president»*: «quan el lector ha acabat, el president amb un discurs, amonesta i exhorta a imitar tant bells exemples» (Cf. 1Apol., 67, 4).

SEGONA PART

1) *Oració del pa i vi mesclat amb aigua*: acabada l'homilia la comunitat prega. Per l'apreciació que fa «ens posem drets» es pressuposa que almenys l'homilia –potser també les lectures– s'escoltava asseguts (Cf. 1Apol., 67,5).

2) *Pregària i acció de gràcies*: s'ofereix el pa i el vi i el president professa pregàries i realitza l'acció de gràcies. A tot això, la comunitat hi assenteix amb la paraula «Amén» (Cf. 1Apol., 67,5).

3) *Comunió dels presents amb les dues espècies*: «llavors segueix la distribució i participació de cadascú en els aliments sobre els quals s'ha fet l'acció de gràcies» (1Apol., 67,5). Un cop s'ha fet això els diaques ho porten als membres de la comunitat que per diverses raons no han pogut assistir. També, qui pot posa a disposició dels més necessitats un donatiu. Aquesta col·lecta és també entregada als diaques perquè la portin (Cf. 1Apol., 67,6).

NOTES

— L'Eucaristia era celebrada «el dia del Sol», això és diumenge (Cf. 1Apol., 67,1).

— La comunitat es concentrava en un únic lloc (Cf. 1Apol., 67,1).

ESTRUCTURA DE LA CELEBRACIÓ EUCARÍSTICA EN «LA PASSIÓ DE SANT FRUCTUÓS»

PRIMERA PART

1) *Lectura de les «memòries dels Apòstols» i dels Profetes*: Es llegeix un fragment del Llibre de Daniel i una altre dels Fets dels Apòstols. El lector Augustal i el diaca Eulogi en són els encarregats (Muñoz, 2010, 21).

2) *Homilia del «president»*: Quan han acabat les lectures, Fructuós en el seu discurs, amonesta i exhorta a imitar els exemples exposats en les Escriptures. Mentrestant el poble roman assegut (Muñoz, 2010, 22-23).

SEGONA PART

1) *Oració del pa i vi mesclat amb aigua*.

2) *Pregària i acció de gràcies*.

3) *Comunió dels presents*: Els diaques distribueixen als presents l'aliment eucarístic. Fet això i abans d'acomiar-se, el bisbe Fructuós envia al diaca Eulogi a portar l'aliment eucarístic als membres de la comunitat més necessitats (concretament als malalts) que no han pogut assistir a la celebració (*Íbid.*)

NOTES

— L'obra emmarca la celebració descrita en el mateix diumenge de la detenció (Muñoz, 2010, 18-26).

— La comunitat de Tàrraco es concentra en un mateix indret (Muñoz, 2010, 18).

4. LA LITÚRGIA DE «LA PASSIÓ DE SANT FRUCTUÓS»

Com es pot comprovar, «La Passió de sant Fructuós» segueix amb fidelitat l'estructura litúrgica que ens ofereix Justí. Com hem dit abans, aquest autor ens lliga l'exemple més antic d'estructura de celebració eucarística, però no és l'únic a fer-hi referències. Sant Ignasi d'Antioquia (c.35-98/110 dC) narra en una de les seves cartes que el qui presideix la celebració és el bisbe: «Presidits pel bisbe en el lloc de Déu i els preveres en el lloc del consell dels apòstols i dels di-aques pels quals sento una tendresa especial, i aquí ha estat confiat el servei de Jesucrist» (*IgMg.*, 6,1). A través d'aquest text es subratlla un altre element en el guió de l'obra teatral que a voltes pot passar desapercebut: abans de començar la celebració Aureli diu a Fructuós que «els nostres germans preveres no han pogut venir» (Muñoz, 2010, 19). En efecte, com ens indica el text teatral, la «Primera Apologia» de Justí i també sant Ignasi, els preveres celebraven al mateix lloc i moment que ho feia el bisbe. No serà fins al segle IV, amb la creació del que coneixem avui com a «parròquies», quan el bisbe delegarà algunes de les seves funcions als preveres. Aquest fet és fonamental per copsar com els primers cristians entenien la relació entre episcopat i Eucaristia.

Sant Ignasi d'Antioquia il·lustra la importància de la reunió eucarística com a forjadora de la unitat de l'Església entorn del propi bisbe i de Jesucrist: una única Eucaristia sota un sol bisbe (Fontbona, 2017, 196). La carta d'Ignasi als cristians d'Esmirna ho il·lustra clarament: «On aparegui el bisbe, allí s'ha de congregar l'assemblea, de la mateixa manera que on sigui Jesucrist, allí hi ha l'Església catòlica» (*IgEm.*, 8,2).⁵

Aquesta idea de comunió tan inculcada en la mentalitat i espiritualitat de les comunitats primitives, molts bisbes màrtirs la van dur fins a les últimes conseqüències. És el cas del mateix Ignasi d'Antioquia, el qual, conscient que actualitzava en l'Eucaristia l'acció de Jesucrist, s'oferí també ell mateix a Déu i a la seva comunitat en el martiri (Cf. *IgRom.*, 4,1-2). La imitació de Crist és l'ideal màxim d'aquells que afronten el martiri per la seva fe. Aquest mateix principi va ser també el que van seguir sant Fructuós, sant Auguri i sant Eulogi. És aquesta consciència de l'episcopat primerenc la que es manifesta en les darreres paraules del bisbe de Tàrraco: «ja no us mancarà pastor». Com apunta el patròleg Joan Torra, tot el relat de la *Passio Fructuosi* és una analogia de la *Passio Christi* (Cf. Torra, 2008). Tenint en compte tot el descrit,

pensar que històricament el comiat de Fructuós i la seva comunitat es produí en el marc de la celebració eucarística, no només és el més lògic sinó que també és el més plausible.

Un altre aspecte interessant en el guió és la reducció de la pregària eucarística als gestos del bisbe. Com s'ha dit anteriorment, això obeeix a una voluntat de donar més dinamisme a l'escena però també per fer notar la «teologia tipològica» en relació a l'Eucaristia. En l'antiguitat no sorgeix la preocupació per determinar o saber en quin precís instant les espècies eucarístiques esdevenen el cos i la sang de Crist.⁶ La celebració eucarística s'entén com un «tot» ja que aquesta «teologia tipològica»⁷ concep el sagrament com a imitació del model posat per Jesucrist en l'Últim Sopar. En resum, en temps de Fructuós l'acció d'imitar a Crist preval sobre les «fórmules». No és el ministre que amb unes paraules concretes fa que pa i vi es transsubstanciïn, sinó que és Déu que per la gràcia es manifesta en les espècies eucarístiques quan aquells que s'apleguen en nom de Crist fan allò en memòria seva (Cf. Lc 22,19;1Co 11, 23-25).

D'aquest pensament teològic en fa ressò, entre d'altres autors, el mateix sant Cebrià de Cartago (c.205-258 dC). Per Cebrià hi ha una particular correspondència entre el *sacerdos* que presideix l'Eucaristia de l'Església, és a dir, el bisbe, i Crist que presideix l'Últim Sopar. El *sacerdos* és *typus Christi* i realitza el paper de Crist: el *sacerdos*, doncs, ocupa el lloc de Crist, precisament perquè imita a Crist, a causa de l'Esperit Sant rebut, i, per tant, les accions que fa són les mateixes accions de Crist, bé que per participació. Per a Cebrià la sacramentalitat del sacerdoti és l'explicació última de la sacramentalitat de l'Eucaristia. Així doncs *sacerdos* (el bisbe), com a model de Crist, és el qui imita no solament les accions externes de Crist, sinó àdhuc la seva actitud interior d'obediència i de pregària sacrificial (Fontbona, 2017, 210).

Al simplificar d'aquesta manera la pregària eucarística, l'espectador observa al bisbe realitzar la pregària eucarística sense sentir allò que diu i només veient allò que fa. En definitiva, es ressalta la primacia de «l'acció» sobre «la fórmula».

Anteriorment, s'ha apuntat que la celebració eucarística es celebrava en un mateix lloc. Des d'època apostòlica, aquest lloc eren la residència d'algun membre de la comunitat. D'aquest ambient trobem referències en el Nou Testament com per exemple en Ac 2,46: «Cada dia eren constants a assistir unà-

⁵ Notis com ja en temps de sant Ignasi d'Antioquia s'usa el terme «καθολική» (catòlica) per referir-se a l'Església.

⁶ Aquesta problemàtica sorgirà especialment a partir de l'època escolàstica.

⁷ Tot el desenvolupament que es fa sobre aquest concepte segueix Fontbona, 2017, 169-217.

nimement al culte del temple. A casa, partien el pa i prenien junts el seu aliment amb joia i senzillesa de cor». La *domus ecclesiae* documentada al jaciment de Dura Europos (Síria) mostra clarament la residència d'un membre benestant de la comunitat, el qual va adaptar la distribució domèstica per tal de poder-hi celebrar eucaristia i baptisme respectivament. Molt probablement, també va habilitar una sala per acollir els catecúmens mentre la comunitat celebrava. Així, en la «Passió de sant Fructuós» la celebració es duu a terme en una casa pertanyent a un membre acomodat de la comunitat cristiana (Cf. Muñoz, 2010, 18).

5. CONCLUSIONS

Des dels primers anys del cristianisme les comunitats ja es reunien per a celebrar l'Eucaristia a imitació del que deixà instituït Jesús. En aquestes celebracions, la improvisació pròpia de l'esperit querigmàtic de l'Església dels primers segles, tenia un paper notable. No obstant, tal i com demostren múltiples fonts neotestamentàries, hi havia quatre elements imprescindibles que vertebraven les assemblees: «Paraula», «Caritat i missió», «Eucaristia» i «Pregària». Aquests elements que han romàs fins a l'actualitat, són els que també caracteritzaren la litúrgia durant l'època de les persecucions en època antiga. La «Primera Apologia» de sant Justí, ens ajuda a aproximar-nos a com s'hauria pogut estructurar la celebració de la comunitat de Tàrraco durant el pontificat de Fructuós.

Abreviatures

1Apol.: Primera Apologia de sant Justí màrtir

IgEm.: Carta d'Ignasi als d'Esmirna

IgMg.: Carta d'Ignasi als de Magnèsia

IgRm.: Carta d'Ignasi als de Roma

Bibliografia

BASURKO, X. (2006): *Historia de la litúrgia*, CPL, Barcelona.

BISCONTI, F. i BRANDT O. (2014): *Lezioni di archeologia cristiana* (Sussidi allo studio delle antichità cristiane), Pontificio Istituto di Archeologia Cristiana, Ciutat del Vaticà.

DROBNER, H.R. (1999): *Manual de patrología*. Traducció de Martínez de Lopera, Víctor A. Herder, Barcelona.

FONTBONA, J. (2017): *Els sacraments d'iniciació cristiana* (CPL Libri 13), CPL, Barcelona.

JANERAS, S. (2000): *Pares Apostòlics*. Col·lecció Clàssics del Cristianisme 81, Proa, Barcelona.

JUSTÍ. (1993): "Apologies", Introducció de Martí i Aixalà, J. Traducció de Sidera, J. En Janeras, S. (Dir.). *Apologetes del segle II*. Clàssics del Cristianisme 41, Proa, Barcelona.

El guió de l'obra teatral, es cenneix amb fidelitat al model presentat per Justí. Tanmateix, Muñoz adverteix el següent en el pròleg de l'obra:

“Cal tenir present, però, que la pretensió de reconstruir el ritual litúrgic d'una comunitat cristiana de les províncies romanes occidentals, com és el cas de Tàrraco, a mitjans del segle III, és poc menys impossible. Les evidències literàries i arqueològiques que ens resten per poder restituir els paràmetres litúrgics d'aquella època i d'aquesta zona geogràfica, amb connexions eclesials amb Roma i el nord d'Àfrica són molt fragmentàries” (Muñoz, 2010, 9).

Sant Ignasi d'Antioquia i sant Cebrià de Cartago ens apropen al pensament teològic dels segles II i III. Aquest concep comunitat, episcopat, Jesucrist i Eucaristia com un «*unum*». Això ens demostra la importància de la celebració eucarística en aquell moment, i del paper del bisbe en la mateixa. Tota aquesta teologia, ens ajuda a comprendre millor la localització de la litúrgia en «La Passió de sant Fructuós» i el seu significat en la mateixa. És per aquesta raó, que l'Associació Cultural Sant Fructuós realitza una escenificació única que brinda a espectadors i participants viure l'activitat que va marcar la vida interna de l'Església durant els seus primers segles. La representació de la litúrgia en l'obra teatral, lluny d'eclipsar el contingut de genuí de la *Passio Fructuosi*, en subratlla el seu sentit més profund.

MUÑOZ, A. (1989): *La Passió de sant Fructuós*. Obra teatral basada en les Actes de Martiri del Bisbe Fructuós i els seus Diaques Auguri i Eulogi, Arquebisbat de Tarragona, Tarragona.

MUÑOZ, A. (2010): *La Passió de sant Fructuós*, Associació Cultural Sant Fructuós, Tarragona.

PIFARRÉ, C. M. (2008): *Literatura Cristiana Antiga*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

TORRA, J. (2008): "Passió dels sants màrtirs Fructuós, bisbe, Auguri i Eulogi diaques. Aproximació teològica", Gavalvà, J.M., Muñoz, A., Puig, A. (Dir.), *Pau, Fructuós i el cristianisme primitiu a Tarragona (Segles I-VIII)*. Actes del Congrés de Tarragona (19-21 de juny de 2008), Fundació Privada Liber: INSAF, Tarragona.

Un taller de vidre d'inicis del segle VIII dC al suburbi portuari de Tarragona

Francesc Rodríguez Martorell

Institut Català d'Arqueologia Clàssica (ICAC)

Introducció

En els darrers anys, gràcies a les diferents actuacions arqueològiques portades a terme a la part baixa de la ciutat de Tarragona entre els segles XX i XXI, s'han publicat dues tesis doctorals que han posat de relleu un enorme conjunt d'estructures productives, domèstiques i d'emmagatzematge que confirmen la importància cabdal que tingué el port –i el seu suburbi– vers la pròpia ciutat romana i visigoda de *Tarraco-Tarragona* (Terrado, 2017; Lasheras, 2018).

A més a més, en el marc del recent projecte *El port de Tarragona a la desembocadura del riu Franco-lí (segles VII-VIII)*, s'ha aconseguit establir un diàleg fructífer que ha permès publicar un conjunt d'articles que analitzen les darreres restes arquitectòniques, ceramològiques i numismàtiques documentades als solars núm. 27A, B, C i D de l'avinguda del Cardenal Vidal i Barraquer entre els segles VII i VIII (Díaz i Pérez, 2016; Rodríguez i Macias, 2016 i en premsa; Rodríguez *et al.*, en premsa; Teixell i Rodríguez, en premsa) (Fig. 1).

En aquest article presentem en detall una de les estructures documentades en aquest solar urbanístic, un taller de vidre construït a inicis del segle VIII dC. La importància d'aquesta descoberta radica en identificar, juntament amb un altre espai productiu de fundició de ferro i bronze, instal·lacions productives

indeterminades i estructures domèstiques, que es corresponen amb les darreres construccions visigodes i/o les primeres emirals de la ciutat en un període amb escasses restes materials i, sobretot, documentals (cfr. Gonzalo, 2013; Pérez, 2013; Muñoz, 2013, 261s; Rodríguez *et al.* en premsa; Lasheras i Rodríguez, en premsa).

El taller de vidre del suburbi portuari occidental de Tarragona: el forn, els objectes de fabricació del vidre i el motlle de pedra

L'edifici en qüestió, denominat edifici productiu 2 (EP2) i situat al límit nord-est de la parcel·la 27 A-B de l'avinguda Vidal i Barraquer, presenta una extensió de 20,8 metres de costat per un mínim de 6 metres d'amplada i es troba subdividit en tres estances conservades (Fig. 2). Topogràficament es localitza a l'extrem occidental del suburbi portuari, annexionat a una via en sentit nord-sud que transitava de forma paral·lela al riu i que connectava el complex religiós de les basíliques paleocristianes amb el suburbi occidental de *Tarraco* amb el port (Serra i Vilaró, 1929-1935; López, 2006; Lasheras i Remolà, 2019).

Aquesta construcció es troba superposada estratigràficament a una altra de precedent, un enorme edifici de servei portuari aixecat sobre fonaments de banqueta correguda i murs d'*opus caementicium*, datada a partir de la segona meitat del segle VII (Ro-

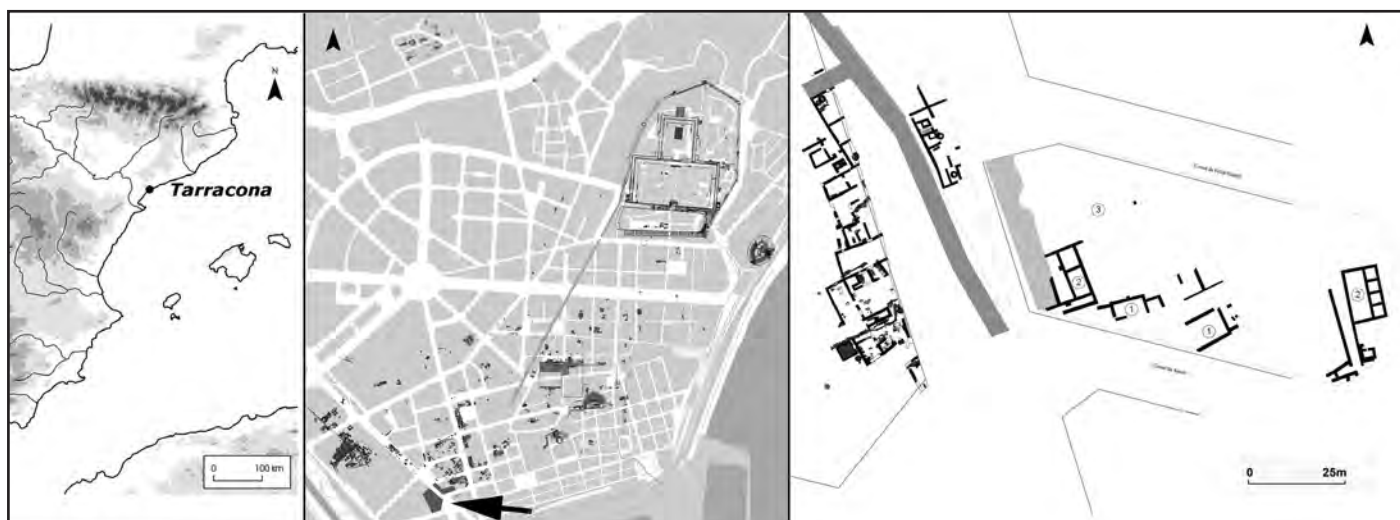

Fig. 1

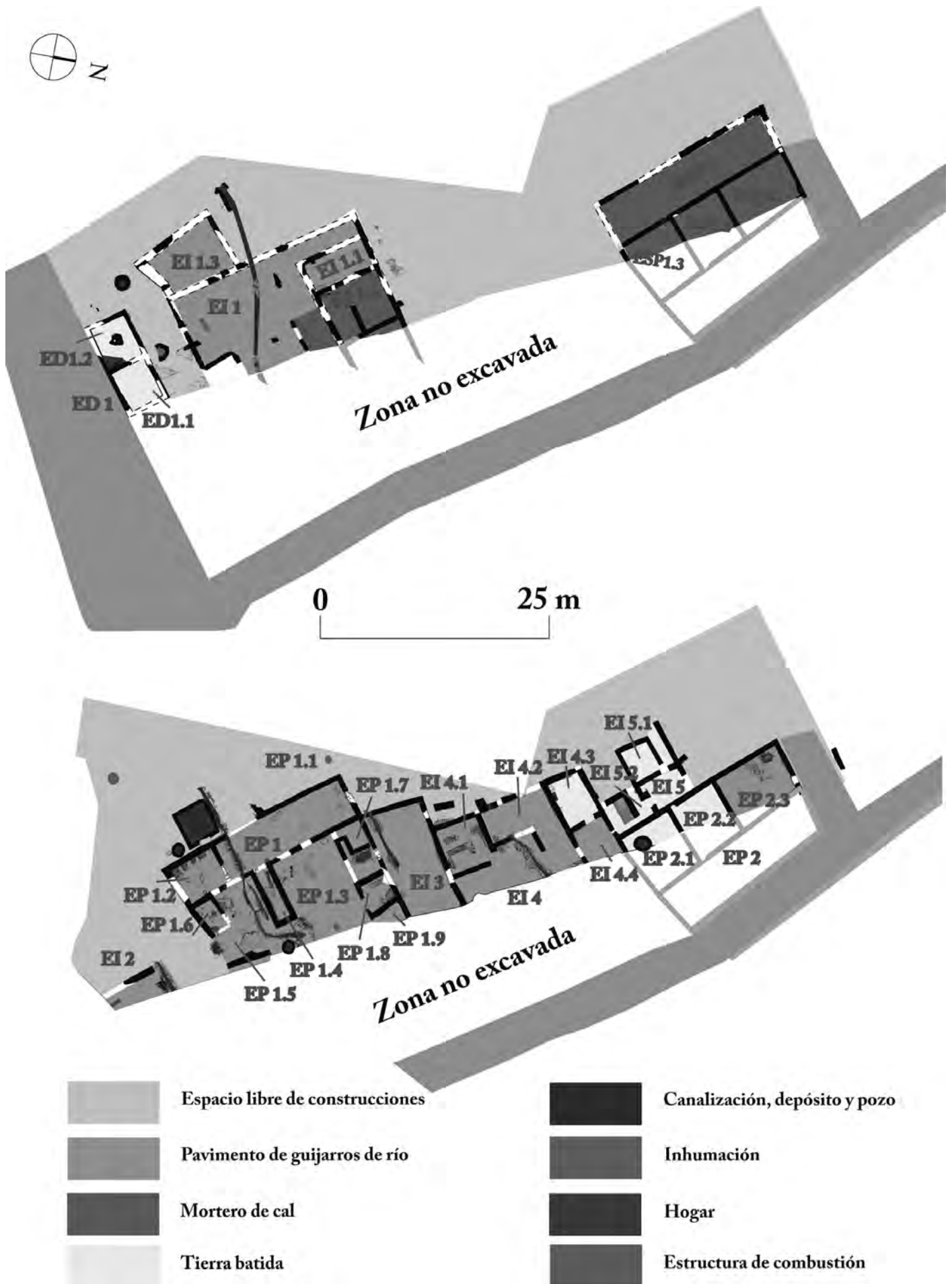

Fig. 2

dríguez i Macias, 2016 i en premsa). En el període de transició entre els segles VII i VIII, l'espai va quedar cobert per un conjunt d'estrats constructius que elevaren la cota d'ús en torn els 2,25-2,44 msnm (veure fig. 2). Tot i que l'àmbit més destacat d'aquesta nova construcció correspon al septentrional, on s'ubica l'espai identificat com a treball de producció del vidre (EP2.3), també es van documentar dos àmbits més, un amb un pou circular construït en pedra seca (EP2.1) i l'altre un espai lliure d'estructures mobles i amb un paviment de terra batuda (EP2.2).

Pel que fa a l'estança principal (EP2.3), presentava una plataforma argilosa, adossada a la paret, amb fragments incrustats de material constructiu ceràmic i pedres (veure fig. 3). Aquesta estructura, aixecada uns 20 centímetres respecte al paviment d'argila i còdols de riu, conservava una cambra de combustió circular amb el fons còncav i un conducte d'admissió allargat. Al seu interior, i al voltant de la mateixa, s'evidenciaren un conjunt de diferents fragments de vidres retorçats o amorfs, escòria de pasta de vidre, errors de cocció o fabricació i residus del treball productiu (veure fig. 3.8). A més del forn rectangular també es va localitzar un pedrís o element de suport durant el treball (veure fig. 3.6).

A banda de les estructures pròpiament productives, dins l'estratigrafia d'ús i abandonament del taller han anat apareixent diversos estris propis del procés de producció del vidre. En primer lloc cal esmentar la presència d'un recipient de perfil complet de *pietra de ollare* (fig. 3.5), pedra esteatita o *soapstone*, de perfil troncocònic de vora arrodonida i base plana, amb unes dimensions de 13,5 centímetres de diàmetre superior, 10,5 centímetres d'inferior i una alçada d'uns 16 centímetres aproximadament. L'elecció d'aquest recipient en espais productius es basa en la seva qualitat refractària; és a dir, bona resistència al xoc tèrmic o canvis extrems de temperatura. La *pietra de ollare* o *pierre ollaire* es va produir en tot l'arc alpí, una regió estesa des de la Vall d'Aosta a Valtellina (Itàlia), i es va exportar mitjançant els canals comercials de l'època per tot el nord d'Itàlia, Suïssa, sud-est francès i Barcelona (Serneels i Rébé, 2014; Billoin, en premsa, Beltrán de Heredia, 2013, 57, fig. 42).

També s'ha evidenciat en aquest edifici un gresol ceràmic, una cassola baixa amb una vora arrodonida i un llavi engruixit, amb parets primes i inclinades i fons còncav-pla (veure fig. 3.7). La seva superfície exterior estava completament recoberta amb una capa d'argila de fins a 2 centímetres, també rubefactada, per tal de consolidar la peça en contacte amb el vidre

fos. A l'interior encara es conservava una capa molt prima de vidre, de color vermellós, engruixit gradualment cap al fons. Gresols d'aquestes característiques s'identifiquen també a la part alta de Tarragona, concretament al context de la Torre de l'Audiència (Macias, 1999, 277), i en d'altres punts de la península Ibèrica com al Tolmo de Minateda (Amorós, 2018, 275, fig. 237), Barcelona (Beltrán, 2005, 75), València i Punta de l'Illa a Cabrera (Pascual *et al.* 2003, 99).

L'últim dels estris documentats al taller pertany a un fragment reutilitzat de marbre de Carrara, amb el negatiu d'un motiu central en forma de creu grega (6,5 centímetres de llargària) envoltada per 8 punts també en negatiu (0,6 centímetres de diàmetre). S'ha interpretat aquest objecte com un possible fragment de motlle per a la fabricació de creus o ornaments de decoració personal (aplic? penjoll?) o de mobiliari en format vidre, al situar-se a l'interior d'aquest taller. Aquest fragment del motlle no incorporaria els típics "bevedors" d'entrada del material fos, però sí els forats d'adhesió necessaris per a l'encaix amb l'altre fragment del motlle. Motius en creu d'aquestes característiques es troben ben presents en objectes litúrgics, fabricats en bronze, plata i or, i destinats a l'ús en processons o ornamentació dins les esglésies (Palol, 1999, 311).

Conclusions

Tal i com hem apuntat a la introducció, el projecte *El port de Tarragona a la desembocadura del riu Francolí (segles VI-VIII)* ha posat al descobert, entre d'altres construccions, una gran complex industrial situat a l'extrem occidental del suburbi portuari. Dins d'aquest sector en destaquen dos indrets principals: una fàbrica de fundició de bronze i/o ferro i un taller especialitzat en la fabricació de vidre (Rodríguez *et al.* en premsa). La presència d'aquests espais artesanals propers al mar és una constant dins l'etapa final de la tardoantiguitat, tal i com també s'evidencia en ciutats com, per exemple, Nàpols (Febbraro, 2010), però també s'observen aquests establiments propers a esglésies com el cas de la pròpia Roma (Saguí i Lepri, 2015, 234).

La posició geoestratègica del taller de vidre EP2 dins del suburbi portuari de *Tarragona* engloba aquests dos supòsits, un espai de producció i venda de productes a població resident al suburbi o a comerciants vinguts a la *urbs* a través de les xarxes comercials regionals i de llarga distància. Però també la venda de productes als peregrins vinguts per mar i de camí a la via que circulava des del port cap als espais martirials en honor als màrtirs Fructuós, Auguri i Eulogi. En

aquest sentit cobra especial rellevància el motlle de pedra localitzat a l'interior del taller de vidre, el qual podria emprar-se per la realització de creus com a ornaments personals i/o de decoració.

Pel que fa al taller de vidre que analitzem en aquest treball, ens trobem davant d'una de les instal·lacions productives de fabricació de vidre més tardanes en

tota la Península Ibèrica, per darrere dels tallers de Benalúa del segle VI (Sánchez de Prado, 367-368) i del de Recòpolis de l'últim terç del segle VI i el primer del segle VII (Castro i Gómez, 2008, 123). Però, alhora, ens està parlant de l'existència d'un col·lectiu de persones especialitzades en el treball del vidre i, sobretot, en la tècnica de la reutilització de la matèria vítria i de nova producció.

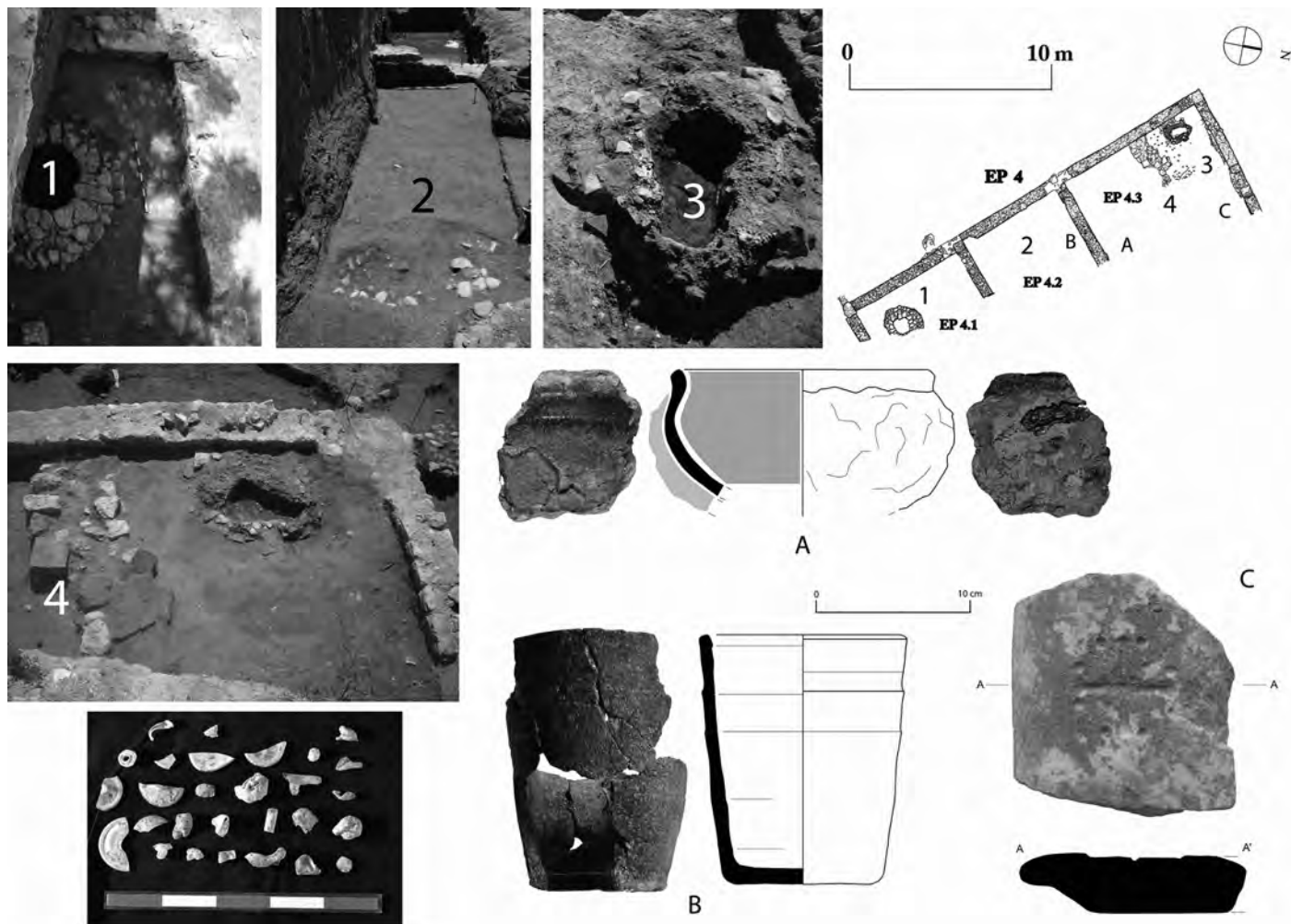

Fig. 3

Bibliografia

AMORÓS, V. (2018): *El Tolmo de Minateda en la alta edad media*. Cerámica y contexto, Serie Arqueología, Alacant.

BELTRÁN DE HEREDIA, J. (2005): "Las producciones locales e importaciones de la cerámica común del yacimiento de la Plaza del Rei de Barcelona, entre la época visigoda y el período islámico. Siglos VI-VIII", *Quarhis 1*, Barcelona, pp.68-89.

BELTRÁN DE HEREDIA, J. (2013): "*Barcino*, de colònia romana a *sede regia* visigoda, medina islàmica i ciutat comtal: una urbs en transformació", *Quarhis 9*, Barcelona, pp.16-118.

BILLOIN, D. (2015): "Les récipients en pierre ollaire: une vaisselle d'importation privilégiée dans l'est et le nord-est de la France", *Pierre a Pierre. Économie de la Pierre aux*

périodes historiques en Lorraine et régions limitrophes (1er s. av .J.-XVIIe s.), Nancy, 5-6 novembre 2015.

CASTRO, M. i GÓMEZ, A. (2008): "La actividad artesanal en Recópolis: la producción de vidrio" a: L. Olmo (ed.) *Recópolis y la ciudad en época visigoda*, Zona Arqueológica 9, Alcalá de Henares, pp.117-128.

DÍAZ, M. i ROIG, J.F. (2016): Els edificis portuaris tardoantics de l'àrea fluvial de Tarraco i les seves tècniques constructives. *Quarhis 12*, pp.78-92.

FEBBRAO, S. (2010): "Il quartiere artigianale e la necropoli", D. Giampola (ed.) *Napoli la città e il mare. Piazza bovio: tra romani e bizantini*, Electa, Nàpols, pp.57-81.

- GONZALO, X. (2013): La integraci3n de Tarrak3na y su territorio en al-Andalus. *Arqueologia y Territorio Medieval* 20, Ja3n, pp.11-30.
- LASHERAS, A. (2018): *El suburbí portuari de Tarraco a l'Antiguitat tardana (segles III-VIII dC)*. Tesi Doctoral. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- LASHERAS, A. i REMOLÀ, J.A. (2019): "Ad suburbanum Tarraconis. Del 3rea portuaria al conjunt eclesiàstic del Francolí", J. L3pez, (cur.) *Actes del 4t Congr3s Internacional d'Arqueologia i m3n antic i VII Reuni3 d'Arqueologia Cristiana Hispànica. El Cristianisme en l'antiguitat tardana. Noves perspectives*, Universitat Rovira i Virgili i Institut d'Estudis Catalans, Tarragona pp.75-82.
- LASHERAS, A. i RODR3GUEZ, F. (en premsa): "Tarragona in the 8th century: new elements for discussion", S. Esders, S. Polla, T. S. Richter (eds.). *The 8th Century. Patterns of Transition in Economy and Trade Throughout the Late Antique, Early Medieval and Islamicate Mediterranean, Berlin, October 4-7, 2017*.
- L3PEZ, J. (2006): *Les basíliques paleocristianes del suburbí occidental de Tarraco. El temple septentrional i el complex martiriàl de sant Fructu3s*, Tarragona.
- MACIAS, J.M. (1999): *La ceràmica comuna tardoantiga a Tàrraco. Anàlisi tipol3gica i hist3rica (segles V-VII)*, Tulsis, Tarragona.
- MUÑOZ, A. (2013): *Sant Fructu3s de Tarragona. Aspectes hist3rics i arqueol3gics del seu culte, de l'antiguitat a l'actualitat*, Tesi Doctoral, Tarragona, Universitat Rovira i Virgili.
- PALOL, P. (1999): "Bronzes lit3rgics", VV.AA (eds.) *Del romà al romànic. Hist3ria, art i cultura de la Tarraconense Mediterrània entre els segles IV i X (309-311)*, Barcelona.
- PASCUAL, J.; RIBERA, A. i ROSSELL3, M. (2003): "Ceràmicas de la ciudad de Valencia entre la 3poca visigoda y omeya (siglos VI-X)", L. Caballero, P. Mateos y M. Retuerce (eds.) *Cerámicas tardorromanas y altomedievales en la Península Ibérica. Ruptura y continuidad*, Anejos del Archivo Espaol de Arqueología XXVIII, Madrid-M3rida, pp.67-117.
- P3REZ, M. (2013): "Tarraco a l'3poca visig3tica. Hist3ria pol3tica i eclesiàstica", J.M. Macias y A. Muoz (eds.). *Tarraco christiana ciuitas*, Serie Documenta 24, Tarragona, pp.97-110.
- RODR3GUEZ, F. i MACIAS, J.M. (2016): "Un nuevo contexto ceràmico de la segunda mitad del siglo VII dC en Tarracona (Tarraconensis, Regnum Visigothorum)", R. J3rrega y P. Berni (eds.) *Amphorae ex Hispania: paisajes de producci3n y consumo. Monografías Ex Officina Hispana III (926-952)*, Tarragona, Institut Català d'Arqueologia Clàssica.
- RODR3GUEZ, F. i MACIAS, J.M. (en premsa): "Tarracona: Pottery and trade in the 7th and 8th centuries", G. Parelló, V. Caminnci, M.C. Parelló, M. S. Rizzo, G. Costantino, C. Grecco, G. Lamagna, E. C. Portale (eds.) *LRCW 6. 6th International Conference on Late Roman Coarse Ware, Cooking Ware and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and Archaeometry. Land and sea: pottery routes. Agrigento, 24-28 maggio 2017*.
- RODR3GUEZ, F.; D3AZ, M.; MACIAS, J.M.; ROIG, J.F. i TEIXELL, I. (en premsa): "Los 3ltimos edificios dom3sticos, de Servicio portuario y productivos del suburbio de Tarracona (s. VII- VIII): un ensayo hol3stico", C. Dom3nech i S. Guti3rrez (eds.), *International Workshop. El sitio de las cosas: la Alta Edad Media en contexto (siglos VII – X). Del 26 al 28 de septiembre del 2018*, Universitat d'Alacant.
- SAGU3, L. i LEPRI, B. (2015): "La producci3n del vetro a Roma: Continuità e discontinuità fra Tardoantico e Altomedioevo", A. Molinari, R. Santangeli, i L. Spera (eds.) *L'Archeologia della producci3n a Roma (V-XV secolo). Atti del Convegno Internazionale di Studi (Roma 2014)*, Bari 2015, pp. 225-241.
- SÁNCHEZ DE PRADO, M.D. (2018): *La vajilla de vidrio en el 3mbito suroriental de la Hispania romana. Comercio y producci3n entre los siglos I-VII dC*, Publicacions de la Universitat d'Alacant, Alcant.
- SERNEELS, V. i R3B3, I. (2014): "Les recipients en pierre pierre ollaire", I. R3b3, C. Raynaud i P. S3nac (eds.), *Le premier Moyen 3ge à Ruscino (Château-Roussillon, Perpignan, Pyrénées-Orientales) entre Septimanie et al-Andalus (VIIe-IXe s.)*. *Hommages à Rémy Marichal*, Monographies d'archéologie méditerranéene 35, Lattes, pp.247-261.
- SERRA, J. (1928-1935): *Excavaciones en la necrópolis romano-cristiana de Tarragona*, Madrid.
- TEIXELL, I. i RODR3GUEZ, F. (en premsa): "Aproximaci3n al conocimiento numismàtico en contextos arqueol3gicos del siglo VII e inicios del siglo VIII de Tarracona", A. Estrada (dir.) *XVI Congreso Nacional de Numismàtica. Tesoros y hallazgos monetarios: Protecci3n, estudio y musealizaci3n. Del 28 al 30 de noviembre del 2018*, Museu Nacional d'Art de Catalunya.
- TERRADO, P. (2017): PORTUS TARRACONIS. *El puerto de Tarraco en 3poca tardorrepública y altoimperial. Fuentes, historiografía y arqueología*. Tesis Doctoral. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.

Fructuós i els primitius cristians de Tarragona

Joan Cavallé Busquets

Dramaturg i narrador

Cada any, coincidint amb la commemoració de la declaració de Tarragona com a Patrimoni mundial, es concedeix el Premi Tàrraco a una persona o entitat que s'hagi singularitzat per la defensa i promoció d'aquest patrimoni. Convocat i organitzat per la Conselleria de patrimoni de l'ajuntament, es va atorgar per primer cop el 2016, any en què s'escollia com a mereixedor el Camp d'Aprenentatge de Tarragona. El 2017 el guardonat va ser la Fundació Privada Mútua Catalana i el 2018, l'Associació Cultural Sant Fructuós. Coincidint amb el lliurament del guardó, se sol programar una intervenció de caràcter artístic o literari adequada a l'esdeveniment. La casualitat, per no

parlar d'altres circumstàncies, ha fet que m'hi veiés involucrat en dues ocasions. Si el 2017 vaig realitzar un guió que intentava relacionar un seguit de textos literaris que tenen la ciutat i el seu patrimoni com a centre d'interès, el 2018 vaig fer el mateix a partir de la petjada que Fructuós i els seus diaques han deixat en la literatura. En tots dos casos, la posada en solfa (és a dir, la lectura) d'aquests textos va córrer a càrrec de l'Escola de Lletres de Tarragona, sota la coordinació de Maria Roig. Tot seguit oferim el text que va ser llegit el 30 de novembre de 2018, al saló de Plens de l'ajuntament tarragoní.

L'any passat, en un acte com el d'avui, vam realitzar una lectura de textos literaris ben variats, que volien abastar la mateixa diversitat i valor del patrimoni de Tàrraco. Alessandro Bataglia, Josep Blanc, Giacomo Casanova, Joan Antòni i Guàrdias, Alexandre Plana, Antoni Rovira i Virgili, Olga Xirinacs, Boris Moruna, Josep Pin i Soler i Magí Sunyer ens van deixar les seves paraules per compartir-les. Avui, però, no apel·larem a la diversitat de llengües, èpoques, visions i estils sinó que ens centrarem en un tema que honora l'entitat que ha estat distingida.

El governador Emilià digué a Auguri;

—No te les escoltis, les paraules de Fructuós.

Auguri respongué:

—Jo adoro Déu omnipotent.

El governador Emilià digué a Eulogi:

—I tu també adores Fructuós?

Eulogi respongué:

—Jo no adoro pas Fructuós, sinó que adoro el mateix a qui Fructuós adora.

Aquest interrogatori procedeix de les Actes del Martiri dels sants Fructuós, Auguri i Eulogi, produït durant la persecució de Valerià I, a Tarragona, l'any 259. El llegim ara en la traducció que en van fer Jaume Sidera, Miquel Estradé i Sebastià Janeras. En sentirem alguns altres fragments al llarg d'aquesta lectura.

Però qui era aquest Fructuós que concitava tanta aversió entre els dirigents romans? D'on venia? Per què en parlem encara avui? Què ens significa i representa? Ho compartim, amb versos del reusenc Antoni de Bofarull:

Fructuós en les arenes o el Màrtir de Tarragona

Estrelles lo cel mostra que fixes sempre brillen,
que amb altres no es confonen de llum menos constant.

Així, en lo món, comarques hi ha tan escollides
d'a on tota grandesa no se n'aparta mai.

Quan la pagana Roma junyir a sa carrossa,
del món volia els àmbits amb poderós afany,
sos ulls de foc clavava en les regions més fortes,
que és del tirà la glòria tenir valents esclaus.

Tan bella enamorada ne féu de Tarragona,
del Laci la sirena a força de sos cants,
que, a ella assimilant-la, donâ-li sa figura
i amb nom de nova Roma lo món l'anomenà.
I és que era Tarragona regió predestinada,
del món estrella fixa, de brill més viu que cap:
fou gran des que antics pobles ses platges visitaren:
més gran quan fou de Roma; quan fou de Déu, més gran.
Si tribus de l'Escítia, cavant sa verge arena,
tals monuments li alçaren que el temps mai los abat;
si, dels Escipions l'ensenya, d'Hispania la féu cap;
mancava-li de glòria encara una corona
que de ciutat pagana en santa la mudàs.
Llorers del Jordan eren los que et cenyí sant Pau.
Si gran, joh, Tarragona!, ja fóres gentil sent-ne,
alçant en cada roca una ara i un déu fals,
com no has de ser immensa amb l'ara del Déu únic,
que escrit de temps ja porta lo mot fraternitat?

Tal com diuen les Actes, els soldats li digueren:

—Vine, que el governador et reclama amb els teus diaques.
Fructuós els respongué:
—Anem, però permeteu que em calci.
Els soldats li contestaren:
—Calça't, si així et plau.
Tan bon punt arribaren, foren tancats a la presó.
Fructuós, segur i joiós de la corona a la qual era cridat, pregava sense parar.

Ara és la veu del poeta tarragoní Joan Antònio i Guàrdias, qui ens l'acosta en un fragment del seu poema "Oda nova a Tarragona":

Quin frisament de llums sota la pols!
Quin bellugueig, els trossos,
per tornar a veure el sol, a xuclar núvols!
De primer fou un brot. Més tard, les branques
s'eixamplaren en fronda.
Era, ciutat, que revenies,
fènix, de tu mateixa,
no Llätzer d'un sepulcre.
Només que els marbres, ara,
no espletaran en blanc.
Seran fogueres d'or. Seran incendis
d'aram els que saludi
el sol des del seu pont de cada dia.

No tornaren els déus, que encara dormen
un son olímpic en la nit estèril.
Fructificava al mil per cent, en canvi,
la llavor d'un sol Déu, present del solc
obert amb rella de martiri
—temps va ser temps—
per Fructuós, dels teus mitrats l'atleta.

D'aleshores, ciutat,
quants de silenci
encara damunt teu!

Però com era, Fructuós? Algú que l'hagi conegut en va deixar testimoni? La iconografia ens el pinta d'una determinada manera. El monjo de Montserrat tarragoní Miquel Estradé novament ens atansa a ell i el pinta

amb paraules. L'imagina, esclar, no pot fer altra cosa que imaginar-lo; però, tal com diu ell mateix, malgrat que és una "empresa arriscada", "un cert acoloriment a partir de detalls de les actes potser val la pena". Diu:

Fructuós fa la impressió d'un natural greu i seriós en el fer i en el parlar; al mateix temps, delicat, atent, senzill. L'arrest que li vingué aquell capvespre, o aquella matinada, no el degué sobtar; fins probablement l'esperava. És molt fàcil que conegués l'arrest, pocs mesos abans, del bisbe de Roma, Corneli, i del de Cartago, Cebrià. Per això, quan sentí el soroll dels soldats, ell mateix sortí a rebre'ls, calçat només amb sandàlies.

Tornem ara a les Actes:

El governador Emilià digué a Fructuós:

—Ets bisbe, tu?

Fructuós va respondre:

—Ho sóc.

Emilià va dir:

—Ho fóres.

Uns versos anònims dedicats a la mort de Ramon Borrell, comte de Barcelona, puen també en aquests orígens. Els oferim aquí en traducció de Joaquim Icart:

VERSOS A LA MORT DE RAMON BORRELL, COMTE DE BARCELONA

I a tu, oh, Tarragona, que et mantingueres ben enlairada com ciutat il·lustre per als cristians, es disposava a dur-te al teu primer estat, i honrar així el teu poble amb un prelat.

I novament les Actes:

El governador Emilià exclamà:

—Quan no es dóna culte als déus ni s'adoren les estàtues dels emperadors, homes com aquests són de qui es fa cas, aquests són els temuts, aquests són els adorats.

En una lectura com aquesta, no podíem deixar de recordar les al·lusions a Fructuós i a aquests inicis del cristianisme a Tarragona, a cavall entre el real i l'imaginat, però sempre culte, que fa l'insigne Joan Perucho al llarg de tota la seva obra.

Del llibre *Monstruari fantàstic*, de 1976, l'apartat dedicat al sinistre *Pamphilius*

En el fragment que el sapientíssim Muratori descobrí el 1740 i que el nostre Sempere i Guarinos comentà delicadament en la traducció que féu de *Reflexiones sobre el buen gusto en las ciencias y en las artes* (Madrid, 1782), es parla, com és sabut, del viatge de sant Pau a Espanya i es confirma el que exposà en aquest respecte sant Climent Romà, així com el que es troba en els *Actus Petri cum Simone*, i en els Fets dels sants Pere i Pau. A més a més, s'hi consigna que Pamphilius fou cedit finalment per l'apòstol a la comunitat que es formà a Tarragona i de la qual esdevingué el guardià zelós. La pau d'aquells moments a pesar de —o gràcies a— Pamphilius era exquisida, com ho testimonia l'himne que, en parlar de sant Fructuós (o Fruitós) i dels diaques Auguri i Eulogi, recull mossèn Llorenç Riber, molt virgilianament, en la seva obra *Els sants de Catalunya*:

“S'hi met un tany de planta fructuosa
i no passa llarg temps, i un gentil arbre
al cel aixeca son brancatge fèrtil
meravellant-se de la fulla nova
i d'unes fruites que no són les meves.”

Del llibre *Teoria de Catalunya*, de 1985

Tarragona representa la majestat augusta de la història, d'allò que fou i ja no és, però que ha deixat empremta perenne, senyorívola i bella. L'antiga ciutat romana, la immortal Tarraco, es fa present a cada moment i a cada racó dels carrers i de les places. Són un espectacle incomparable la seva muralla antiga, convertida ara en passeig arqueològic, el Pretori, el Fòrum, l'Amfiteatre i les Voltes del Circ, testimonis de la llegendària i miraculosa vinguda de sant Pau a Espanya, així com del martiri de sant Fructuós (o Fruitós) i dels diaques Auguri i Eulogi, cantats pel poeta de Calahorra, Prudenci, en el *Peristephanon*:

“La feliç Tarragona, Fructuós, aixeca el seu cap radiant gràcies als vostres focs on resplendeixen, a una certa distància, els dos levites.

“Déu contempla amb benevolència els hispans, per tal com la poderosa Trinitat corona aquesta ciutadella d’Hibèria amb una tríade de màrtirs.”

Del llibre *Inscripcions, làpides, esteles*, de 1993

ENIGMES DE L’ALFABET

L’estructura de la lletra T em recorda un estrany gravat de l’*Encyclopédie* en la seva primera edició. També em recorda immediatament la ciutat de Tarragona (en l’accepció romana: Tarraco), car és una ciutat on gairebé cada setmana se m’hi podia veure seguint la pista de sant Pau, arribat aquí segons la tradició de Timoteu, Tíquic i Tròfim, tots ells amb magnífiques Tes ostensibles, epigràfiques i romanes. Aquesta consonant em duia espiritualment vers Tylton, el poeta anglès amic del baró Corvo, citant uns versos sobre Tarragona, que intento traduir:

*El mar et vetlla i cenyeix el teu flanc
d’escuma i salobre,
de coralls, de ruïnes intactes.*

Escolto altres veus difuntes. Miro a ponent, cap a Gandesa. De sobte, s’ha aixecat un violent perfum de garriga cremada. Penso en la lletra T. Escolto.

En aquest repàs poètic seguint la petja de Fructuós i d’altres cristians del començament, no hi podia faltar el nom de Miquel Melendres. En la seva magna obra *L’esposa de l’anyell*, subtitulada significativament “Esglesiada”, carregada de tons èpics, se n’hi fan nombroses referències. Per exemple, s’hi inclouen uns goigs que, amb música de mossèn Tàpies, es canten com a cloenda de *La Passió de sant Fructuós*. Una mica menys conegut, però d’alta volada, és aquest poema, que podem dedicar perfectament als que continuen representant i cantant els fets de Fructuós:

Tern vermell de Fructuós

És tan rompible el vas del meu cor! Em temo que l’himne me l’esmicoli amb tanta dolçor. Mes l’àngel em salva. Ràpides mans se m’enduen de nou i els zèfirs ofeguen l’eco llunyà del final deoxològic, i els cirrus la Roma clara de marbres i sants em velen. Els aires s’afinen. Calla Fidel, mes jo remorejo d’interna gaubança. El ventijol és ungit de dolces olors conegudes: fresca ginesta, espígol ressec, romer i farigola: mescla de terra i de mar, casament de garriga i onada. –Ai, angeló! Per què ets tan amable, que em tornes al càlid niu de les meves amors? I del guia amat petonejo, ric de goigs enyorosos, l’argent tremolós de les ales. –Tu batejares per “Tern vermell” els tres sants que decoren Tarraco –el món. I aquell que fruità en el nom i en les clares obres, Fruitós, estreny sobre el pit, abans que t’estrenyïn dobles les flames, tots els ramats que l’Esposa pastura pels roquetams d’aquest món. Per això el prefereixo entre els màrtirs!– Just si l’escolto. Què han percebut les meves orelles –nimbe sonor– damunt l’amada ciutat que s’albira ja, enfront nostre, en triomf sobirà de blau i de porpra? L’escolania d’alats és ací i, en festiva sardana, canta que canta damunt la xardor de Fruitós i els diaques, torxes vivents cremadores de sang a l’altar del martiri. Molts somicant i pocs ahucant presencien l’ofrena. L’amfiteatre és ple i els balcons, al cel, sobreixen. Jo, confós de vergonya! Els cels i la terra coregen

–riu, Fidel trafegot!– els goigs que un jorn jo escrivia
–homes i dones els canten avui– per la festa dels Màrtirs

Per acabar, un desig, a través del cèlebre poema de Prudenci, ja citat per Perucho, en traducció de mossèn Llorenç Riber:

Un temps vindrà del món en la ruïna,
que et farà Fructuós, o Tarragona,
lliure del greu judicial incendi.

Tal com deia, en el seu sermó 273, Agustí d'Hipona:

Benaurats aquells la passió del quals ha estat llegida públicament ara en veu alta.

PROCEDÈNCIA DELS TEXTOS

Les Actes martirials:

DIVERSOS AUTORS (2009): *Les Actes del martiri de sant Fructuós, bisbe de Tarragona, i dels seus diaques sant Auguri i sant Eulogi. Context històric, teologia i espiritualitat*, Institut Superior de Ciències Religioses sant Fructuós, Arquebisbat de Tarragona i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

Antoni de Bofarull:

VALL, X. (1996): Antoni de Bofarull. Poemes. *Associació d'Estudis Reusencs*, Reus, pp.336-337.

Joan Antònio Guàrdias:

ANTÒNIO I GUÀRDIAS, J. (1965): "Oda nova a Tarragona i altres poemes", *Institut d'Estudis Tarraconenses "Ramon Berenguer IV"*, Tarragona, pp.19-24.

Miquel Estradé:

ESTRADÉ, M. (1989): "*Sant Fructuós*", dins *Els sants de Catalunya*, editorial Alta Fulla, Barcelona, p.26.

Versos a la mort de Ramon Borrell:

BALUZE, E. (1993): "Marca Hispànica". Llibre Quart. Traducció de Icart, J. *Bibliòfils de Tarragona*, Tarragona, pp.142-145.

Joan Perucho:

PERUCHO, J. (1986). "Monstruari fantàstic", dins *Obres completes, II, Narracions 1*, Edicions 62, Barcelona, pp.287-290.

PERUCHO, J. (1991): "Teoria de Catalunya", dins *Obres completes, VI, Assaig literari, 2*. Edicions, 62, Barcelona, p.57.

PERUCHO, J. (1996): "Inscripcions, làpides, esteles (1993)", dins *Obres completes, VIII, Poesia*, Introducció d'Antoni Comas. Epíleg de Gimferrer, P. Edicions, 62, Barcelona, p.229.

Miquel Melendres:

MELENDRES, M. (1965): "Tern vermell de Fructuós", dins *L'esposa de l'anyell, I*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona, pp.278-279.

Prudenci:

RIBER, LL. (1919): "Els sants de Catalunya (Cicle romà)", *I, editorial Catalana*, Barcelona, pp.65-66.

Agustí d'Hipona :

HIPONA, A. (2009): "Sermó 273 de sant Agustí, en el natalici dels màrtirs Fructuós, bisbe, Auguri i Eulogi, diaques". Traducció de Martí i Aixalà, J. dins Martí i Aixalà, J. *Disset segles de devoció a sant Fructuós, bisbe i màrtir de Tarragona, i als seus diaques sant Auguri i sant Eulogi*, Arquebisbat de Tarragona, Tarragona, p.21.

Trenta anys de *La Passió de sant Fructuós*, trenta anys d'un projecte de fe i cultura

Jesús Blanco Calvo

Sembla que va ser ahir, aquell 20 de gener de 1990, quan per primera vegada posàvem en escena La Passió de sant Fructuós a la Metropolitana i Primada Cathedral de Tarragona. Quants records emotius m'envaïen en aquest moment al recordar aquests trenta anys vinculat a la bona gent de l'Associació Cultural Sant Fructuós i al personatge del nostre sant bisbe.

Però, primer de tot, voldria aprofitar aquest article per donar les gràcies al meu estimat amic i germà Andreu per saber transmetre i enamorar a tantes persones del projecte de vida dels nostres sants: Fructuós, Auguri i Eulogi. També per pensar en mi per encarnar el personatge de Fructuós. La veritat és que ha estat un veritable honor i una experiència molt enriquidora i inoblidable.

Al llarg d'aquests anys també ha estat un privilegi formar part d'un grup tan heterogeni i meravellós de persones on amb cadascuna d'elles, des de l'alegria, el respecte i l'autenticitat, ens hem sentit units per l'estimació i l'agraïment al testimoni dels nostres màrtirs. La veritat és que ho he viscut com un veritable goig fraternal.

D'altra banda el tenir l'oportunitat d'interpretar i intentar posar-me en la pell de Fructuós ha estat un gran repte d'interiorització, que m'ha interpel·lat i m'ha ajudat a entendre, des de la fe, el compromís per viure amb coherència el missatge evangèlic. La singularitat de l'obra i la seva interpretació m'ha convidat sempre a pregar i a deixar-me portar i viure el propi personatge.

És indubtable que cada moment de la interpretació del meu personatge, Fructuós, és ple d'un gran contingut vivencial, però voldria destacar dos moments especialment, per la gran càrrega d'emotivitat que tenen. Un és l'escena de l'Eucaristia on els màrtirs, conscients del seu dolorós destí, es reuneixen per darrera vegada amb la comunitat cristiana. La por i la tristesa són presents en aquest comiat per part dels fidels de Tàrraco; però el coratge i l'autenticitat de la fe dels nostres màrtirs fa que la *fraternitas* accepti, des de l'esperança, el seu testimoni. El segon moment seria quan acompanyats per la comunitat cris-

tiana, els màrtirs es lliuren al suplici, d'una manera abnegada i valenta, segurs de la salvació. Els màrtirs moren pregant per l'església universal i reconforten la comunitat amb la promesa de que mai no els mancarà pastor i que l'amor del Senyor sempre serà present entre ells.

Encarnar el personatge de Fructuós transcendeix a la pròpia experiència teatral. Com a cristià que sóc es converteix en un referent que sempre m'acompanya. Així és que el referent de Fructuós m'ha acompanyat i em fa madurar. El personatge m'ha fet entendre més el cristià que jo porto però també el cristià que jo porto m'ha ajudat a transmetre amb més fidelitat el Fructuós que existí. Com si d'un terrissaire es tractés que modela poc a poc la terrissa crec que hem aconseguit modelar el personatge per presentar-lo amb més versemblança al públic. És així que com a creient, Fructuós ha fet que em qüestionari actituds a nivell personal.

Per moltes vegades que representi Fructuós sempre m'imposa respecte i m'emociona i més quan em proposo dignificar i apropar al públic el nostre sant tarragoní. Intento deixar-me portar pel personatge i gaudir intensament d'aquesta experiència. Destacaria en aquest aspecte el protagonisme vivencial d'un espai sant, màgic i únic com és l'arena de l'amfiteatre de Tarragona. És sens dubte un lloc de pregària, un espai sagrat per a la nostra Església i un indret de cultura en majúscules per a la nostra societat.

Em confesso un enamorat de Fructuós i dels seus diaques. Un bisbe que va saber exercir fidelment de pare i pastor de la seva comunitat amb un pensament ecumènic sobre l'Església universal. Fou un home conseqüent i coherent amb les seves idees, íntegre i ple d'esperança que esdevingué un autèntic testimoni de fe de Crist fins al martiri.

Ara que acomplim 30 anys de projecte teatral girem tots la mirada enrere i sense autocomplaença podem congratular-nos. La feina ha estat ben feta i el nostre projecte, més enllà del teatre, ha estat un instrument molt eficaç per transmetre un patrimoni de fe i cultura al món sencer.

Sant Fructuós i Santiago Padrós

Joan Andreu Torres Sabaté

1. L'artista

Neix a Terrassa el 4 de juny de 1918, on va cursar els seus primers estudis a les Escoles Pies i on va rebre una sòlida formació que va marcar el seu estil artístic. A l'Institut de Terrassa va cursar els seus estudis de Secundària, on va rebre classes de dibuix de l'escultor Carlos Armiño Gómez, qui el va animar a descobrir la seva sensibilitat artística i el va ajudar a entrar en contacte amb l'Escola paisatgística d'Olot. Va realitzar els estudis superiors a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, alternant-los assistint a les aules de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, situada a la Lonja de Barcelona.

Als 25 anys va obtenir una beca de la Fundació Alexander von Humboldt per assistir a classes de l'Escola Kronenburg, dirigida pel pintor Werner Peiner. Anys de la seva formació definitiva aprenent en els tallers dels escultors Georg Kolbe i Arno Brecker i Joseph Thorak a Munic.

El 1947 comença el seu interès pels mosaics i passa una temporada a Venècia, Roma i Ràvena, on es troben els millors mosaics d'Europa.

Va ser decisiva en ell la influència estètica noucentista d'Eugeni d'Ors, qui li va adreçar elogis al cercle dels seus fidels seguidors.

Obre el seu estudi a la ciutat de Terrassa, tenint una etapa de gran activitat per comandes que li arriben de tot el país, especialment de les esglésies en construcció a causa de les destrosses de la Guerra Civil Espanyola. Les creixents comandes l'animaran a obrir una fàbrica de vidre (Regio Pistrina) a Molins de Rei, seguint l'estil de Murano.

El 2 de maig de 1971 va morir en tràgic accident de carretera al Vendrell.

Malgrat haver mort en una edat prou jove, 53 anys, ens ha deixat una extensa relació de treballs i obres com la que comentem de sant Fructuós al Santuari de Nostra Senyora del Loreto.

2. El vitrall de sant Fructuós

Santiago Padrós ens ha deixat unes quantes obres a la nostra ciutat i comarques tarragonines. Algunes les podem gaudir tot passejant per la ciutat com els Signes del Zodíac i els Mitjans de Transport a l'edifici de la Rambla Nova cantonada Pare Palau, a l'antiga fàbrica Loste (actualment seu de la Creu Roja); altres dintre d'edificis com els vitralls i mosaics de tesselles del col·legi Vedruna Sagrat Cor o la Representació d'Àngels al soterrani de la Direcció General de Tràfic a la Plaça Imperial.

Si ens arribem a la muntanya del Loreto i ens aturem davant la façana del Santuari de Nostra Senyora del Loreto, al cim del turó de les Morisques i que inicià la seva construcció l'any 1957 damunt les restes d'una altra edificació, observarem que a la part central de l'entrada podem contemplar un vitrall amb tres imatges coincidint amb la porta central: és la tríada que representa l'inici i el creixement del cristianisme a la ciutat de Tarragona. Obra de l'artista Santiago Padrós l'any 1965.

La imatge central correspon a sant Pau amb una espasa a una mà i un pergamí a l'altra. És l'única imatge que als peus consta el seu nom: PAULUS. A la seva dreta amb una actitud mística i amb la tau a les mans observem a santa Tecla. A l'esquerra apareix sant Fructuós que en actitud seriosa fa la senyal de benedicció.

Foto: Miquel Sanchís Bernabeu

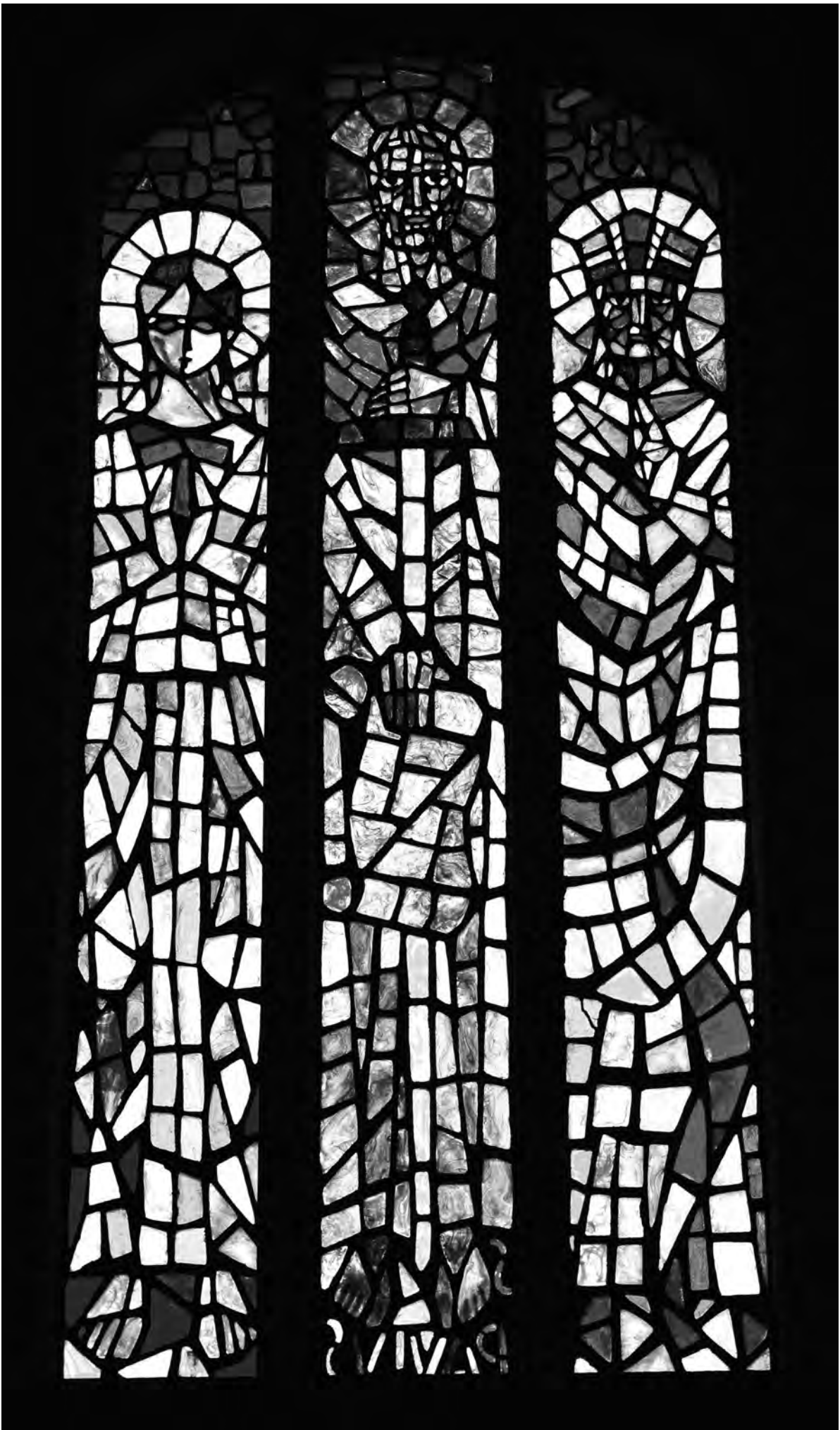

Foto: Miquel Sanchís Bernabeu

Llista de socis

1	21/01/2000	Muñoz Melgar, Andreu	80	11/10/2000	Setién Arroita, Yolanda
2	21/01/2000	González Ramos, Andrés	81	11/10/2000	Adrià i Maijó, Mercè
3	21/01/2000	Blanco Calvo, Jesús	83	11/10/2000	Gallart Magarolas, Francesc
4	21/01/2000	Marín Maestro, Vicente	85	11/10/2000	Muñoz Pérez, Pablo
5	21/01/2000	Pallejà Blay, Marcel	87	11/10/2000	Muñoz Pérez, Alex
6	21/01/2000	González Ramos, M ^a Carmen	88	11/10/2000	Iglesias Torrellas, Dolors
7	21/01/2000	Magí Ferré, Joan	89	11/10/2000	Galià Romaní, Joaquim
8	21/01/2000	Teixell Navarro, Imma	90	11/10/2000	Claver Caselles, Joaquim
11	21/01/2000	Aranda Blay, Lluís	91	11/10/2000	López, John
12	25/03/2000	Parròquia de sant Pere i sant Pau	92	11/10/2000	Mateu Usach, Enric
13	25/03/2000	Barbarà Anglès, Miquel	93	21/01/2001	Jornet Montaña, Sònia
14	25/03/2000	Juan i Valero, Ferran	97	21/01/2001	Pérez Pulido, Julián
17	25/03/2000	Marco Subias, M ^a Carmen	98	21/01/2001	Parròquia de sant Pau
18	25/03/2000	Serres Marco, Blanca	99	21/01/2001	Cedó Perelló, Joan Anton
19	25/03/2000	Serres Marco, Helena	101	21/01/2001	Quilez Mata, Julio Luís
20	25/03/2000	Borràs Fernández, Jordi	102	01/01/2001	Marín Muñoz, David
23	25/03/2000	Padró Cabello, M. Betlem	103	21/01/2001	Col·legi Lestonnac-L'Ensenyança
24	25/03/2000	Pallejà Padró, Gisela	104	21/01/2001	Sugrañes Miret, Montserrat
25	25/03/2000	Pallejà Padró, Magí	106	26/02/2001	Rodríguez Maeso, Maribel
26	25/03/2000	Marín Maestro, Joan Carles	107	26/02/2001	Pena Romero, Joan Antoni
28	25/03/2000	Román Cano, José Manuel	108	26/02/2001	Ribas Ballesté, Daniel
30	25/03/2000	Blanco Calvo, M ^a Cinta	109	03/08/2001	Pallejà Blay, Daniel
31	25/03/2000	Navarro Gómez, Pere	110	03/08/2001	Virgili Avià, Jordi
32	25/03/2000	Borràs Margalef, Josep	111	03/08/2001	Montoliu Asens, Inés
33	25/03/2000	Fernández Osorio, Carmen	112	03/08/2001	Pascual i Palau, Josep
34	25/03/2000	Mateu de la Casa, Raimon	113	05/09/2001	Moncunill Martí, Fructuós
35	25/03/2000	Virgili Montoliu, Inés	114	05/09/2001	Nosas Brull, Josep M.
36	25/03/2000	Muñoz Virgili, Andreu	115	05/09/2001	Piñol Abelló, Rosa M.
37	25/03/2000	Muñoz Virgili, Pau	116	27/11/2001	Forns Fernández, M. Victòria
38	25/03/2000	Pérez Bravo, M ^a Amparo	118	10/01/2002	Llagostera Solé, Conxita
39	25/03/2000	Paisano Parejo, Jordi	119	05/02/2002	Ortiz Giménez, Lourdes
40	25/03/2000	Muñoz Melgar, M ^a Teresa	120	05/02/2002	Salla Roig, Núria
41	25/03/2000	Rodríguez Maeso, Jacint	121	05/02/2002	López Díaz-Cano, Joan Antón
42	25/03/2000	Iglesias Llagostera, Lluís	61	25/03/2000	Argilaga Montserrat, M. Josepa
43	25/03/2000	Borràs Fernández, Carme	123	22/02/2002	Giménez Porcuna, Francisco
44	25/03/2000	Mosquera Brunet, Víctor	124	22/02/2002	Parròquia de sant Fructuós
45	25/03/2000	Bella Boltó, Xavier	126	22/02/2002	Prats Piqué, Enric
46	25/03/2000	Sánchez Cobacho, M ^a Carmen	127	22/02/2002	Casals Petrus, Elisenda
47	25/03/2000	Filgueras González, Dolores	130	22/02/2002	de Novoa Barrón, M ^a Jesús
48	25/03/2000	Bordas Belmonte, Lluïsa	131	22/02/2002	Col·legi Mare de Déu del Carme
49	25/03/2000	Salla Guinovart, Francesc	132	22/02/2002	Borràs Brulles, Roser
50	25/03/2000	Fernández Pizarro, Francisca	133	22/02/2002	Quetcuti Ferrer, Adolf
51	25/03/2000	Rodríguez Fernández, Anna	135	22/02/2002	Guinart Sesplugues, Montserrat
52	25/03/2000	Rodríguez Fernández, Victor	136	21/03/2002	Lozano Romero, José
53	25/03/2000	González Ramos, Manoli	137	21/03/2002	Col·legi La Salle
56	25/03/2000	Farran i Odena, Josep	140	21/03/2002	Blay Boqué, M ^a Teresa
57	25/03/2000	Castillo Algaba, M. Teresa	141	21/03/2002	AMPA Col·legi Mare de Déu del Carme
59	25/03/2000	Uriarte Polo, Carlos	144	18/04/2002	Bidó Odena, M. Dolors
62	25/03/2000	Sales Carda, Manel Jaume	145	18/04/2002	AVV La Unió
63	25/03/2000	González Ramos, M ^a Lourdes	147	18/04/2002	Parròquia de sant Cosme i sant Damià
67	25/03/2000	Durán Flores, Montse	148	18/04/2002	PP Rogacionistes
70	25/03/2000	Cotano Fernández, Roger	151	16/05/2002	Castillejo Brull, Miquel
71	25/03/2000	González Hernández, Nicolás	152	16/05/2002	Ferrer Virgili, Lluís
72	25/03/2000	Ramos Pérez, Celestina	153	16/05/2002	Massaguer Comes, Jordi
75	11/10/2000	Gómez Santaella, José Antonio	154	16/05/2002	Chimisanas Mateu-Alsina, Elisabet
76	11/10/2000	Jornet Domenech, Josep M.	155	16/05/2002	Bea Castaño, David
78	11/10/2000	Cobacho Romero, Rafaela	158	16/05/2002	Castellví Sabaté, Montserrat
79	11/10/2000	Quilez Mata, Jorge Juan	161	16/05/2002	Fuentes López, Paqui

162	24/05/2002	Soro Roca, Santiago	250	08/01/2004	Mateu Morelló, Anna
164	24/05/2002	Reverté Margalef, M ^a Teresa	251	08/01/2004	Abella Bordàs, Jordi
167	24/05/2002	Fernández Osorio, Alicia	252	11/03/2004	Pàmies Musté, Neus
169	30/05/2002	Amenós Torremadé, Antoni	253	11/03/2004	Lleixà Gabriel, Montserrat
170	30/05/2002	Prim Donés, M ^a Montserrat	254	11/03/2004	Casanelles Moix, Maria del Carme
171	30/05/2002	Pérez Garrido, Ana Rosalia	255	11/03/2004	Martínez Sabadell, Pasqual
172	30/05/2002	Muñoz Pérez, Ana Maria	256	11/03/2004	Van Maurik Antonell, Marianne
173	30/05/2002	Muñoz Melgar, Rafael	257	11/03/2004	Madueño Fernández, Juan
174	30/05/2002	Rius Ruiz, Irene	259	07/10/2004	Sales González, Jaume
175	30/05/2002	Rius Ruiz, Maria	260	07/10/2004	Herranz Del Rey, Montserrat
176	30/05/2002	Rius Ruiz, Xavier	262	07/10/2004	Duch Brotons, Ferran
177	30/05/2002	Ruiz Manrique, Aurora	264	07/10/2004	Ballesteros Casanova, Josep Fèlix
178	30/05/2002	Rius Ferrús, F. Xavier	265	07/10/2004	Castán Julbe, Ramon
180	30/05/2002	Dominiques de l'Ensenyament	266	07/10/2004	Mur Val, Elena
182	30/05/2002	Luengo Sastre, Purificación	268	07/10/2004	Castán Mur, Núria
183	30/05/2002	Ibáñez Tatay, Jose Luis	269	07/10/2004	Muñoz Melgar, Diego
185	20/06/2002	Martínez Casanelles, Jesús	270	07/10/2004	Virgili Novel, Francesc
186	20/06/2002	Martí Baiget, Maria	271	08/01/2005	Sabaté Tomàs, Jordi
187	20/06/2002	Moncunill Cirac, Lluís M.	273	04/03/2005	Figuera Pàmies, Èlia
188	20/06/2002	Burrut Fortuny, Salvadora	275	08/01/2005	Azor Parra, Consol
189	20/06/2002	Burrut Fortuny, Amalia	278	08/01/2005	Marsal Miracle, Maria
190	20/06/2002	Puig Andreu, Joan	279	08/01/2005	Baltaretu, Vasile
191	20/06/2002	Huguet Merelo-Barbera, Mercedes	280	05/05/2005	Pujol Balcells, Jaume
192	20/06/2002	Germanes Dominiques de l'Ensenyament	281	01/07/2005	Blanco Sánchez, Hugo
193	20/06/2002	Coll Gilabert, Antoni	282	22/12/2005	Manrique Carrasco, Conxa
196	26/09/2002	Parròquia de sant Fruitós	283	12/01/2006	Duch Pijoan, Maria Teresa
198	26/09/2002	Serres Caldú, Laureano	284	12/01/2006	Cisquella Corsà, Montserrat
199	26/09/2002	Serres Timoneda, Miguel	285	12/01/2006	Guerrero Castellví, Isidor
200	26/09/2002	Fernández Casanovas, M ^a Leonor	286	12/01/2006	Bargalló Hernández, Carme
202	26/09/2002	Timm Loetje, Christel	287	12/01/2006	Pons Güell, Carmen
203	07/11/2002	Navarro García, Juana	288	27/01/2006	Castellví Marín, Emma
204	07/11/2002	Val Martínez, Josefa	289	16/03/2006	Martínez Blanco, Ana María
205	07/11/2002	Mur Casas, Bernabé	290	16/03/2006	Bertran Vinaixa, Amparo
207	12/12/2002	Melgar Nicolás, Francisca	291	16/03/2006	Sanchís Caballé, Meritxell
211	16/01/2003	Escorza Góngora, Esther	293	16/03/2006	Montero Simó, Miguel Àngel
213	16/01/2003	Salgado Combalia, José Ramón	295	16/03/2006	Virgili Sastre, Josep Maria
214	16/01/2003	Martínez Valcabado, Maribel	298	16/03/2006	Queralt Vidal, Joan
215	16/01/2003	Salort Volart, Teresa	299	16/03/2006	González Mohedano, Mireia
216	14/02/2003	Martín Martín, Antonio	300	16/03/2006	González Mohedano, Joan
217	14/02/2003	Noci Sánchez, Rosalia	301	16/03/2006	Castán Julbe, Montserrat
218	14/02/2003	Gandia Boronat, Marcela	302	16/03/2006	Blanco Castán, Oscar
219	14/02/2003	Borràs González, Marc	304	10/11/2006	Comas Lou, Núria
220	14/02/2003	Jordi Ribas, Anna	305	10/11/2006	Pallejà Comas, Berta
222	14/02/2003	Martí i López, Miquel	307	27/12/2006	Ayala Font, Josep Maria
223	14/02/2003	Borràs Galceran, Anton M ^a	308	27/12/2006	Vilaplana Civit, Antoni
224	14/02/2003	Massana Sans, Maria	309	27/12/2006	Merino Anton, Isabel
225	14/02/2003	Segura Vallés, Joan	310	27/12/2006	Romeu Torres, Josep
226	14/02/2003	Pérez Arteaga, Maria Rosa	311	27/12/2006	Domènech Vallvè, David
227	11/04/2003	Vallvé Navarro, Albert	312	27/12/2006	Aniorte Rione, Teresa
228	11/04/2003	Teixell Navarro, M. Àngels	315	27/12/2006	Marín Muñoz, Jaume
231	11/04/2003	Ferrer Mulet, Lluís	316	27/12/2006	Escarre Ros, M. Antònia
232	11/04/2003	Martorell Comes, M. Mercè	317	27/12/2006	Adserias Pascual, Fèlix
236	09/09/2003	Blay Gatell, Roser	318	27/12/2006	Rota Aleu, Rosaura
237	09/09/2003	Melero Lleixà, Loli	319	27/12/2006	Sanchis Bernabeu, Miquel
238	09/09/2003	Coll Larrosa, Núria	320	27/12/2006	Sanchis Rota, Pau
242	09/10/2003	Amigo Iglesias, Tecla	322	01/02/2007	Parròquia de sant Francesc
243	09/10/2003	Rius Ferrús, Lluís Maria	323	01/02/2007	Ortiz de Paz, Pilar
244	09/10/2003	Moreno Ortiz, Marian	324	01/02/2007	Duch Pijuán, Maria Rosa
245	09/10/2003	Rius Moreno, Pau	325	14/06/2007	Gimeno Villamana, Alberto
246	10/12/2003	Martos Fernández, Anna	326	14/06/2007	Castellví Marín, Joan
247	10/12/2003	Farran Martos, Josep	327	14/06/2007	Baches Pla, Carles
248	08/01/2004	Farran Martos, Xavier	328	14/06/2007	Salvadó Urpí, Inés
249	08/01/2004	Alfaro Bozalongo, Hilari	329	14/06/2007	Ramon Mas, Míriam

330	14/06/2007	Amigó Garcés, Montse	398	27/09/2012	Pérez Mármol, Juana
331	14/06/2007	Rovira Queralt, M. Lluïsa	399	27/09/2012	Poy Arias, Guillermina
332	14/06/2007	Mislata Mislata Robert	400	22/11/2012	Cendra Terrado, Neus
333	21/12/2007	Gabriel Garcia, Jordi	401	10/01/2013	Vives Ibáñez, Ignacio
334	21/12/2007	Garcia Rodrigo, Pilar	402	10/01/2013	Roca Girona, Montserrat
335	28/03/2008	Romero, Michel	403	18/01/2013	Gomis Barberà, Josep M.
336	28/03/2008	Sans Martí, Josep Maria	404	31/01/2013	Sanet Jové, Josep M
337	24/05/2012	Juárez Laiz, Visitación	405	14/02/2013	Vendrell Aubach, Robert
338	26/09/2008	Comas Lou, Enric	406	17/06/2013	Melero Lleixà, Jesús
339	26/09/2008	Pallejà Comas, Adrià	407	17/06/2013	Cugat Vinyes, Maria del Mar
341	26/09/2008	Viña Sabaté, Ma Isabel	408	17/06/2013	Colmenarejo Romano, Ana Isabel
342	26/09/2008	Marrugat Casellas, Francisco	409	17/06/2013	Gracia Colmenarejo, Anna
343	26/09/2008	Folch Ras, Jordi	410	17/06/2013	Mas Carceller, Quim
344	26/09/2008	Oldhamstead, Roger	411	14/11/2013	Martín Brú, Angel
345	26/09/2008	Richardson, David	412	23/01/2014	Lomas González, Esther
346	26/09/2008	Mas Carceller, Rosa	413	24/01/2014	Álvarez Vega, F. Javier
347	18/12/2008	Casanelles Moix, Anton	414	20/02/2014	Miralles Carrizosa, Encarna
348	07/01/2009	Baixaulí Santos, Luis José	415	20/02/2014	Mas Carceller, Montse
349	07/01/2009	Blanco Sánchez, Mario	416	20/02/2014	Mas Carceller, Àngels
350	07/01/2009	Roca Barberà, Remei	417	20/02/2014	Julià Panadès, Joaquim
351	07/01/2009	De Novoa Barón, Ma Luisa	418	24/02/2014	Brull Alabart, Josep M
352	05/02/2009	Galofré Capell, M Núria	419	24/02/2014	Folch Sabaté, Josefina
353	05/02/2009	Galofré Capell, M Montserrat	420	09/10/2014	Barriach Molas, Francesc
354	05/02/2009	Sans Ballart, Jordi	421	12/02/2015	Garachana Orodea, Petri
355	05/02/2009	Sans Twose, Marc	422	12/02/2015	Jiménez Buedo, Marisa
356	05/02/2009	Ortiz Giménez, Francesc	423	12/02/2015	Castell Gomà, Magí
357	05/02/2009	Cerro Cortés, Elisabet	424	12/02/2015	Pérez Sánchez, Rosa
358	18/02/2009	Casanelles Moix, Josep	426	12/02/2015	Canals Solanes, Sara
359	18/02/2009	Miró Masvidal Rosa Maria	427	19/02/2015	Masip Masip, Marius
360	11/06/2009	Pallejà Cabré, Margarita	428	19/02/2015	Martínez Peral, Montserrat
361	11/06/2009	Cros Borràs, Aurora	429	19/02/2015	Figueras Martorell, Maria
362	11/06/2009	Veciana Alegre, M Cinta	430	19/02/2015	Aymami Miralles, Salvador
364	11/06/2009	Sánchez González, Blas Jesús	431	03/03/2015	Albina Chicote, M ^a Luisa
365	15/07/2009	Mateu Guarro, Josep	432	12/03/2015	Villaró Boix, M. Jesús
366	01/12/2009	Navarro Comella, Josep	433	10/03/2015	Ibáñez Conesa, Gerard
368	04/02/2010	Ibáñez Luengo, Ana	434	08/05/2015	Tortosa Rodríguez, Carmen
369	04/02/2010	Ibáñez Luengo, Alberto	435	21/05/2015	Montserrat Reverté, M ^a Teresa
370	04/02/2010	Ibáñez Luengo, Carolina	436	03/06/2015	Gómez Calderón, José Maria
371	04/02/2010	Vives Sanromà, Ignacio	437	09/06/2015	Andreu Prats, Josep Maria
372	04/02/2010	Setién Arroita, Iratxe	438	22/06/2015	Arbiol Sanchis, Maria Josefa
373	04/02/2010	Cabré Farreny, Mercè	439	01/10/2015	Capell Ribes, Mireia
374	04/02/2010	Cabré Farreny, Rosa	440	01/10/2015	Rius Capell, Aina
375	18/03/2010	Bigorra Fernández, Rosa	441	21/01/2016	Gras Minguella, Joaquim
376	08/03/2010	Fabregat Palau, Maria	442	30/06/2016	Rota Aleu, Josep Maria
377	22/04/2010	Carreto Martín, Laura	443	30/06/2016	Rota Duat, Marc
378	22/04/2010	Carreto Poveda, Manuel	444	30/06/2016	Riera Clos, Joaquim
379	22/04/2010	Martín Puig, M. Elena	445	30/06/2016	Redecillas Herreria, Silvia
380	06/05/2010	Domènech, Joan Antoni	446	17/01/2017	González Navarro, José Manuel
381	15/07/2010	Aleu Viñas, Ma Lourdes	447	30/01/2017	Sumoy Liesa, Moisès
382	24/02/2011	Sendra Vellvè, Jordi Miquel	448	29/11/2017	Roca Simón, Francisco
383	24/02/2011	Solé Tomás, Teresa	449	29/11/2017	Ferré Rovira, Rosa Maria
384	24/02/2011	Solé Tomás, Marina	450	22/01/2018	Pacheco Papiol, Samuel
385	10/11/2011	Ferrer Val, Josep-Francesc	451	22/01/2018	Sanahuja Borràs, Francisco José
386	10/11/2011	Plana Sole, Maria Cinta	452	19/02/2018	Rius Capell, Laura
387	10/11/2011	Nonell Torres, Pedro	453	05/03/2018	Melero Cugat, Maria
388	10/11/2011	Fernández García, Susana	454	05/03/2018	Melero Cugat, Pablo
389	24/05/2012	Rodríguez Moreno, Antonio	455	19/09/2018	Albesa Balart, M. del Carme
390	24/05/2012	Virgili Llauradó, M. Dolors	456	19/09/2018	Albesa Balart, Rosalia
392	21/06/2012	Arbeloa Rigau, M. Victòria	457	08/10/2018	Farreró Pujol, Mònica
393	21/06/2012	Algueró Mora, Asunción	458	14/01/2019	Baches Escofet, Francisca
394	01/09/2012	Rivelles Blanco, M. Teresa	459	30/04/2019	Sumoy Borràs, Adrià
397	27/09/2012	Uriarte Polo, Javier	460	30/04/2019	Muñoz Filgueras, Paula

30 ANYS

**PRIMERA REPRESENTACIÓ DE
LA PASSIÓ DE SANT FRUCTUÓS**

(1990-2020)

*Un viatge cap a les nostres arrels paleocristianes
a través de les figures de Fructuós, Auguri i Eulogi*

ASSOCIACIÓ CULTURAL
SANT FRUCTUÓS